

TÜRKİYE’NİN SINIR ÖTESİ OPERASYONLARININ HUKUKİ ÇERÇEVESİ

Sercan Semih AKUTAY*

Davut ATEŞ**

ÖZET

PKK ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki askeri ve siyasi mücadele, demografik ve jeo-politik nedenlerle Türk sınırlarının ötesine taşan bir boyut kazanmıştır. Açılan bu yeni boyutta en kritik noktaya, PKK'nın bölgeye konuşlanmasına bağlı olarak Türkiye'nin sınır ötesi askeri operasyonlarını odakladığı Kuzey Irak bölgesi yerleşmiştir. Bu bağlamda askeri operasyonlara yönelik en temel sorun bir başka devletin müstakil egemenlik sahasına müdahale ederken Türkiye'nin nasıl bir hukuki tabana dayanmakta olduğudur. Operasyonel sürecin hukuki koordinatlarına ulaşabilmek için öncelikle mücadele edilen unsurun kavramsal kimlik tanımının yapılması; kimliğindeki göreceli kontrast sorunun çözülmesi gerekmektedir. Nitekim PKK'nın kendisini gerilla hareketi olarak tanımladığı, Türk tarafının ise terörist nitelmesi üzerine yoğunlaştığı bir düzlemde hukuki selahiyete ulaşabilmek adına kimlik sarmalının çözümü büyük önem taşımaktadır. Çalışmanın birinci bölümü, bir yandan deskriptif bir yaklaşımla PKK panoramasını ortaya koymaya çalışırken diğer yandan da hermenötik karşılaştırmalarla kontrast problemini çözmeye çalışacaktır. Birinci bölümde ulaşılan kavramsal kimlik tanımına bağlı olarak "Türkiye Cumhuriyetinin sınır ötesi operasyonlarına hukuki dayanak olarak gösterdiği meşru müdafaa hakkının Türkiye için gerçek bir dayanak olup olmadığı, söz konusu hakkın kullanımının öncül şartı olan silahlı saldırının varlığı, münhasır egemenlik alanına yönelik bir ihlalin olup olmadığı" ikinci bölümünde ilkesel düzeyde tahlil edilecek meselelerdir.

Anahtar Kelimeler: terörizm-gerilla ayrımı,PKK, sınır ötesi operasyonlar, Kuzey Irak, meşru müdafaa hakkı, silahlı saldırı

THE LEGAL FRAMEWORK OF TURKEY’S CROSS-BORDER OPERATIONS

ABSTRACT

The military and political conflict between the Republic of Turkey and PKK has taken on dimension exceeding Turkish boundaries due to the demographical and

* Arş.Gör., Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü ssakutay@gmail.com

** Öğretim Üyesi-Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü davutates333@gmail.com

geopolitical reasons. On this dimension, in the most crucial point, there is North Iraq where Turkey has carried out cross-border military operations in view of the deployment of PKK into the district. In this regard, the basic issue related to those military operations is on which legal base Turkey interferes in the private sovereign base area of another government. In order to attain the legal coordinates of the operational process, in the first place, it requires to make a conceptual identification of the factor that is interfered and to sort out the contrast problem on the identity. Hence, on the platform where PKK portrays itself a guerrilla movement, on the other hand it is labelled as a terrorist group by the Turkish Government, it has a great significance to clear up the identification issue to reach a legal power. In the first part of the study, on one hand, the general view of PKK is presented with a descriptive approach; on the other hand, the contrast problem is tried to be sorted out with hermeneutical comparisons. According to the conceptual identity definement that is come through in the first part; whether the self-defence right of Turkey is on a legal basis or not for the cross-border operations of the Republic of Turkey, the fact that exercising the right requires an armed attack and whether or not there is an infringement on a sovereign base area are the issues to be analyzed on a principle level in the second part of the study.

Keywords: *distinction between terrorism-guerrilla warfare, PKK, cross-border operations, Northern Iraq, the right of self-defense, armed attack*

GİRİŞ

1960lı yılların fırtınalı düşün ortamında yoğunlaşarak yükselen devrimci, özgürlükçü, sistem karşıtı dalga, dünyanın birçok coğrafyasında olduğu gibi Türkiye siyasi tarihinde de önemli kırılmalar yaratmıştır. Bu akımın etkisi altındaki kırılmalarda birçok örgüt ve hareket vücuda getirilerek Türkiye Cumhuriyeti siyasalı, ciddi çatışmaların içine sürüklenmişse de gerek çatışma yoğunluğu gerek mücadele süreci olarak PKK, diğerlerinden apayrı bir yerde durarak kendi konu başlığını oluşturmaktadır. 27 Kasım 1978 tarihinde Diyarbakır'ın Fis Köyü'nde¹ 'resmi' olarak kurulan PKK, erken dönemlerde de silahlı eylemi düstur edinmiş olmakla beraber PKK varlığının Türkiye Cumhuriyeti siyasalı tarafından önemsenişi, PKK'nın 15 Ağustos 1984 tarihinde gerçekleştirdiği Eruh ve Şemdinli jandarma karakol baskınlarına dayanmaktadır. Nitekim söz konusu eylemlerin karakterini yansıtır biçimde PKK'nın 1980-84 arası geri çekilme döneminde benimsediği

---

¹ PEKMEZCİ, s.75

Maoist konsept temelli “uzun süreli halk savaşı” formülasyonu², doğrudan Türkiye Cumhuriyeti siyasalını ve güvenlik güçlerini hedef almaktaydı³. 1984 yılındaki bu ilk saldırının ardından Türkiye Cumhuriyeti siyasalı, sürecin proaktif gelişimine paralel olarak PKK ve PKK ile mücadelesine farklı isimler⁴ vermiş; PKK ile mücadelenin kilit noktasına odakladığı askeri mücadeleye siyasi ve sosyal tedbirleri de dahil ederek içine düştüğü çok cepheli savaşta, farklı mücadele stratejileri geliştirmiştir.

PKK; Türkiye’yi içine çektiği siyasi, sosyal ve askeri düzeylerdeki hareketli ve çok cepheli çatışma sarmalına kurduğu uluslararası ilişkiler ağı ile farklı bir boyut ekleyerek meseleyi daha da çetrefilli bir hale sokmuştur. “Bağımsız Kürdistan” hedefli mücadelede Kürt coğrafyasının dört ayaklılığının⁵ PKK tarafından pragmatik bir üslupla kullanılışı ve “devlet dışı silahlı aktörlerin” silahlı çatışma içinde oldukları devletlere karşı, yabancı devletlerce askeri, mali ve politik boyutlarda destekleniyor oldukları gerçeği, Türkiye ile PKK arasındaki mücadeleye uluslararası boyut kazandıran liste başı faktörlerdir. Kuşkusuz PKK tarafından açılan bu uluslararası boyut içinde her bir gelişme Türkiye’nin hassasiyetleri doğrultusunda büyük önem kazanmış ise de üzerinde en çok durulan ve farklı odaklar tarafından meşruiyeti defaatle tartışılan husus, Türkiye’nin PKK ile mücadele stratejilerininin kilit noktasında duran askeri mücadele başlığı altındaki sınır ötesi operasyonlar olmuştur.

Bu noktaya kadar PKK için “terör” örgütü tabirinin kullanılmamış olması dikkat çekici bir noktadır. Bir diğer dikkat çekici olabilecek nokta ise PKK için herhangi bir tabirin kullanılmamış olmasıdır. Terörizm ve gerilla/

² Uzun süreli halk savaşı formülasyonunun başarısı için sırasıyla stratejik savunma, stratejik denge ve stratejik saldırı gereklidir. Stratejik savunma devletin duruma hakim olduğu; örgütün ise gizlilik, esneklik ve hareketlilikten yararlanarak savunmada kaldığı ve zayıf noktalara saldırarak sistemle baş edebileceği bir konuma ulaşmamayı hedeflediği bir aşamadır. Stratejik denge, yoğun eylemlerle kitleleri dengeye çekip daha üst boyutta genel grev, boykot, işgal gibi eylemler düzenleyerek devletin tüm organları ve güvenlik güçleri ile dengeye gelme durumudur. Stratejik saldırıda, örgütün kırsalda ve şehirde, devletin güçlerine karşı topyekun bir saldırıya geçtiği ve onları imha ederek hakimiyeti ele aldığı bir süreç gözlemlenir. bkz. DEMİREL, s.289

³ ÖZDAĞ, Türk Ordusunun PKK Operasyonları, s.11-17

⁴ 1984 yılındaki ilk saldırının hemen ardından Türk Genelkurmayı olayları basit bir isyan olarak değerlendirmiştir. Ne var ki gelişmeler Türk ordusunu, önemli stratejiler üretmek durumunda olduğu geniş kapsamlı bir çatışma ile karşı karşıya olduğuna ikna etmiştir. bkz. ÖZDAĞ, Türk Ordusunun PKK Operasyonları, s.19 Politik platformda da süreç farklı işlenmiş; mesele “bir avuç çapulcu”dan müzakere yapıp yapılmaması tartışmalarına doğru keskin bir evrilme yaşamıştır.

⁵ Kürt coğrafyasının dört ayaklılığından kasıt, Kürt nüfusunun Türkiye, İran, Irak ve Suriye sınırları içindeki hacimli yapısıdır.

halk hareketi arasındaki kavramsal düzeyde öznelliğe müsait giriftlik, tanım sorununu çözmeden önce PKK için herhangi bir sıfat kullanılmasına engel olmuştur. İç hukukun ve resmi söylemlerin tek taraflı bakış açısını katı bir suretle kabullenip kullanmak; yahut PKK'nın kendini nasıl gördüğü ile bağitlanmak yerine uluslararası hukuk mevzuatı ve literatürünün gerek PKK'nın program ve söylemleri gerek eylemleri üzerinden PKK'yı nasıl bir konuma yerleştirdiğini irdelemekte büyük fayda vardır. Nitekim mücadelenin devlet dışı aktörünün nasıl bir kimliğe sahip olduğunun belirlenmesi, hem savaşa hakim olacak hukuk adına hem de meselenin uluslararası boyut kazanması paralelinde ilgili devletlerin yükümlülükleri adına gereklilik arz etmektedir. Bu bağlamda birinci bölüm, çatışmanın taraflarının, PKK'nın kimliği meselesini nasıl tahlil ettiklerine paralel olarak; "Terör ve terörizm nedir? Gerilla-terörist-savaşın taraf ayrımı hangi kıstaslara dayanır? PKK bu tanımların neresinde duruyor; koordinatları neler?" sorularına uluslararası hukuk mevzuatı ve literatürünün açtığı kapıdan deskriptif bir yanıt arama gayesindedir.

İkinci bölüm, Türkiye Cumhuriyeti siyasalının PKK ile mücadele konseptinde en kritik noktaya yerleştirdiği ve meselenin uluslararası boyut kazanmasının başat etkenlerinden olan sınır ötesi operasyon kavramının nasıl bir meşruiyet zemininde bulunduğunu uluslararası hukuk normları üzerinden inceleyecektir. Temel paradigmanın "jus ad bellum(savaş hakkı)" olarak seçildiği ikinci bölüm, bu paradigmaya ulaşma ve onu temellendirme adına Türkiye'nin PKK ile mücadele konseptine bağlı olarak uzun uzadıya silahlı saldırı tanım ve yorumlarını muhtevasında barındıracaktır.

Her hukuk normunun ahlaki olmadığı yahut her ahlak aralığının hukuk normları aracılığı ile somutlaşmadığı bir düzeyde sınır ötesi operasyonlarda yaşanan sivil kayıplarının açtığı ahlaki ve vicdani boyut ise sonuç bölümünde öz bir biçimde irdelenecektir.

1.BÖLÜM:

TERÖRİZMVEGERİLLASAVAŞITANIMLARININİYARATTIĞI SARMALIN ÇÖZÜMÜNDE PKK'NIN KOORDİNATLARI

Terörizm üzerine net bir tanımda mutabık kalınamamışlığın yarattığı boşluk, terörizm ve gerilla savaşının kaotik bir seviyede iç içe geçmesine neden olmaktadır. Terörizmin tanımındaki muğlaklık sorunsalının sebeplerini

ilerleyen satırlara bırakmak üzere burada irdelenmesi gereken husus, terörizm ve gerilla savaşı kavramlarının birbirleri ile karışarak-karıştırılarak kaotik bir devinime sürüklenmesinin ardındaki pragmatik, algısal ve metodolojik unsurlar ile bu karmaşanın yarattığı sonuçlardır.

Hiçbir silahlı grubun kendini terörist olarak adlandırmak istememesi nedeniyle terör ve terörizm kavramları ancak bir başka devlet veya devlet dışı aktör tarafından bir diğer aktöre atfedilerek kullanılmaktadır⁶. Bu tespit, söz konusu kavram kargaşasının her iki tarafça da pragmatik bir üslupla kullanılıyor oluşuna dair bir ön açılamdır. Terör oluşumlarının kendilerini terör ile eşleştirmemelerinin ardında, psikolojik ve hukuksal avantaj yakalama gibi iki boyutlu bir pragmatik güdülenme söz konusudur. Özellikle politik hedefli etnik terör gruplarının psikolojik bir avantaj elde etme ve sempatik görünme gayesi ile benliklerini, terörizmden ziyade ulusal kurtuluş hareketine dayandırdıkları yahut böyle algılanmak istedikleri malumdur. Pragmatik yaklaşımın ikinci boyutunda ise terör oluşumlarının gerilla kimliğini sahiplenmelerinin ardında, uluslararası hukukun gerillaya kazandırdığı savaşı statüsünden faydalanma gayesi söz konusudur⁷. Örgütlerin bu pragmatik tavırlarının karşısında devletlerin karmaşayı pragmatik bir üslupla kullanışları ise Kapitan'ın bakış açısıyla: terörist damgasının vurulduğu oluşumun gayri insanileştirilmesi; bu oluşuma karşı geniş bir hareket alanının ve serbestisinin kazanılması çerçevesinde yorumlanmaktadır. Devletler, mücadele içine düştükleri "terörist" yapılanmalara ve bunları destekleyenlere yahut bunlarla benzer görüşleri dile getirenlere karşı önemli bir psikolojik ve hukuki hücum alanı kazanmaktadır. Öte yandan terör oluşumlarının gerçekleştirdiği eylemlerin gayri insani oluşu, devletlerin bu vahim ve elzem şartlarda meşruluğu sorgulanamaz yöntemlere başvurmalarının önünü açmakta; iç veya dış kamuoyu tepkisinin önünü ise kesmektedir. Bu bağlamda eylemin hukuki boyut kazanması ve ihtiyaç duyulan kamuoyu desteğinin sağlanması, mücadelenin her iki tarafının da önem atfederek gözettiği unsurlar olarak pragmatik güdülenmenin ana saiklerini ön plana çıkartmaktadır.

Hobbes'un "Leviathan" da ifade ettiği gibi; "Aynı şeye biri bilgelik der, öteki korku; biri zalimlik der, bir başkası adalet." Hobbes'un bu yaklaşımını benimseyerek teröre uyarlayan C. Bassiouni, "Birileri için kahramanlık olan, diğerleri için terörizmdir"⁸ diyerek kaotik devinimin algısal zeminini

---

⁶ BEŞE, s.13-15

⁷ FARREL, s.449

⁸ Sözün orijinali şu şekildedir: "What is terrorism to some is heroism to others" Meseleyi ki-

doldurmaktadır. Ezcümle; ait olduğunuz taraf, meseleyi nasıl algıladığınızı belirlemektedir. Her iki taraf da haklı olduğuna inanmaktadır ki ortada bir çatışma realitesi vardır. Nitekim Tukidides de felsefi bir kurgu üzerine inşa ettiği “Peleponnes Savaşları Tarihi” adlı yapıtında, Atina’nın yaşaması için masum Melos’un yıkılması şartını benzer bir bakış açısı ile sorgulamaktadır. Bu bağlamda takip ışığının kime tutulacağına ciddi tartışmalar yarattığı ve yaratmaya da devam edeceği bir algısal düzlemde devlet, ülkesine ve korumakla yükümlü olduğu yurttaşlarına yönelen tehlikeyi bertaraf etme adına bir savaşın içine girerken çatışmanın devlet dışı ve devlet karşıtı tarafı bir hak kazanımı savaşındadır.

Fransız Devrimi’nin öne çıkan isimlerinden Robespierre⁹ ve Rus Devriminin liderlerinden Lenin¹⁰, devrim formülasyonu içinde terörü belirleyici ve hatta askeri açıdan zorunluluk ifade eden bir konumda değerlendirmektedir. Kaotik devrimin ardındaki metodolojik tabanda terörizmin devrim formülasyonu içinde kullanılması ve bunun savunulmuş olması, sistem karşıtı silahlı oluşumların içine düştükleri bir paradoksun temeli değildir. Bilakis bu karmaşa, devrimi, ahlaki ve siyasal meşruiyete yaklaştıran önemli bir algıyı doğurmaktadır. Walzer, terörizmi savunan görüşlerin satır aralarını irdelerken terörizmin özgürlüğe ulaşmak ve yeni uluslar ortaya çıkarmak adına baskıcı yönetimlere karşı kullanılacak tek araç olarak algılandığını vurgulamaktadır¹¹. Bu bağlamda terörizm, baskıcı yönetimler karşısında özgürlük hakkının kazanılmasında zorunluluk ile başvuru bir yöntem; bir savaş eylemidir. Walzer, tespitini Sartre’in sözleri ile somutlaştırmaktadır. Sartre, FLN’nin Cezayir’in bağımsızlığı amacıyla gerçekleştirdiği terörist eylemleri haklı çıkarmak üzere “Avrupalı birini öldürmek, bir taşla iki kuş vurmaktır. Aynı zamanda hem baskıcıyı hem de baskı yaptığı kişiyi ortadan kaldırmaktır. Geride kalan bir ölü adam, bir de özgür adamdır.” sözlerini kullanmaktadır. Walzer, Sartre’in bu sözlerini, terörü meşrulaştırmanın en yalın hali olarak değerlendirmektedir¹². Terörizmin haklılığı ve gerekliliği üzerine tüm bu

---

lit bir noktada bırakan bu derin sözün sahibi Bassiouni, tarihteki ilk terörist hareketlerden biri olarak gösterilen Zealot Siccarilerin, özgürlük savaşçısı bir gerilla oluşum mu yoksa terörist bir grup mu olduklarının cevabının hala verilemediğinin altını çizmektedir. bkz BASSIOU-NI, s.15

⁹ “Terör adaletten başka bir şey değildir; üstelik çabuk ve geciktirilmemiş bir adalet.”

¹⁰ “İlkesel olarak terörü hiçbir zaman reddetmedik ve reddedemeyiz. Terör, çarpışmanın belli bir anında, askeri güçlerin içinde bulunduğu belli bir durumda ve belli koşullar altında kesinlikle işe yarar ve hatta zorunlu savaş yöntemlerinden biridir.”

¹¹ . WALZER, s.276-277

¹² WALZER, s.277

yaklaşımları kapsayacak yorum, modern terörizmin kurucularından olan Karl Heinzen'e aittir: "...Eğer öldürmek suç ise bu herkese yasak olmalı... Eğer karşımızdaki devlet, bizleri öldürmeyi ayrıcalıklı bir iş, hatta kahramanlık olarak görüyorsa bizim de aynı şekilde mukabele etme hakkımız vardır. Ayrıca, terör uygulamak suretiyle bizler savaşlarda olduğundan çok daha az sayıda masum insanı öldürerek çıkarlarımız korumaya çalışıyoruz; zira hiçbir terör hareketinde savaşlarda öldüğü kadar insan ölmemiştir ve ölmeyecektir."¹³ Heinzen'in yorumunda da net olarak ifade edildiği gibi terör savunularının temel eksenini, devlet cinayetlerinin meşruluğu karşısında terör eylemlerinin çok da yadırganmaması ve yargılanmaması temasına dayanmaktadır. Teröre devrim formülasyonu içinde yer verenlere göre terör, derinlerde devletin sebep olduğu ve bir çok kere de misilleme ile doğan bir olgudur.

Terörizm ve gerilla-halk savaşı kavramlarının iç içeliğindeki bu kaotik yapının ortaya çıkardığı kontrast problemini Türkiye Cumhuriyeti siyasalı ile PKK arasındaki mücadelenin tüm çizgilerine uyarlamak mümkündür.

PKK, askeri ve siyasi mücadelesinin muhtevasına, buraya kadar anlatılanların tamamını dahil edecek üç konseptli bir metodoloji yerleştirmiştir. Farklı varyasyonlardan türeyen bu üç konseptli PKK savunması, özelde askeri, politik ve hukuki tanımlamalara açılmaktadır. PKK, askeri stratejisini Maoçu; politik stratejisini ise Stalinist¹⁴ bir bakışta özelleştirmiştir¹⁵. Bu iki stratejik konseptin hukuki boyutu ve gerekliliği ise Lenin ve Sartre'in teröre dair savunularında kendini bulmaktadır. Öcalan, Kürtler ve coğrafyanın tarihine dair yaptığı tahlillerin ışığında Türkiye Cumhuriyeti siyasalına karşı girişilen mücadelenin, nihai şartlarda meşru savunma ile bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. Öcalan'a göre terör, "insanları korkuyla yönetme

---

¹³ LAQUEUR, s.54-55

¹⁴ Devrim sonrası ilk dönem sosyalist hükümette Uluslar Halk Komiseri olarak görev yapan Stalin'in, ulus sorunu ve ulus tanımı yaklaşımında ileri sürdüğü ulus hakları, Öcalan ve PKK'nın dört ayaklı Kürt coğrafyasında kurulacak "Bağımsız Kürt Devleti" hedefinin hayli etkili dayanak noktalarındandır. Bu felsefi yakınlık, PKK'nın da sosyalist olması ile temellendirilerek; PKK oluşumuna Sovyet desteğini sağlamak amacıyla yoğunlaştırılarak kullanılmıştır. bkz. van BRUINSEN, s.65,67

PKK'nın bu talepkar SSCB bağlılığı ve bağımlılığı semboller üzerinde de kurulmuş; 1995 yılına kadar PKK bayrağı, renkler ve amblemler üzerinden(kırmızı fon üzerine çekiç-orak) SSCB bayrağını andırır biçimde kullanılmıştır. Bu ilk bayrak, 8-28.01.1995 tarihleri arasında yapılan V.PKK Olağan Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda yine kırmızı fon üzerine daire içinde yıldız şeklindeki bayrakla değiştirilmiştir. Söz konusu tarihin SSCB'nin dağılması sonrasında kabul ediliyor oluşu dikkat çekicidir.

¹⁵ ÖCALAN, Sümer Rahip Devletlerinden Halk Cumhuriyetine Doğru Özgün İnsan Savunması- II. Cilt, s.146

amacıyla uygulanan şiddet”tir ve bu bağlamda terörist olanlar “12 bin yıl boyunca insanlığın -Güneş ülkesi- Kürdistan’ı yönetenler” olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti de bunlardan ayrı bir yerde durmamaktadır. Cumhuriyetin kurulmasından bu yana, imparatorluğun parçalanmasının yarattığı endişe ile Kürt etnisine ve kültürüne karşı faşizan, terörist bir asimilasyon politikası uygulanmaktadır¹⁶. Öcalan, Lenin ve Sartre’a paralel biçimde terör ve terörizmi, devrim formülasyonu içinde baskıdan kurtulma ve özgürleşme adına askeri gereklilikler dahilinde doğan ve meşruiyeti pek de sorgulanamayacak zorunlu bir eylem yöntemi olarak görmektedir. Bu bağlamda PKK oluşumunun kendini, baskıcı ve asimilasyonist bir yönetsel anlayışa sahip egemen güçlere karşı, gerilla düsturunu benimsemiş; terörizm olarak adlandırılan eylemlere ise “meşru savunmasının” dayattığı zorunluluklar nedeniyle başvurmuş bir halk hareketi kimliğine dayandırmakta olduğunu söyleyebiliriz.

PKK’nin özdeşleştiği yahut özdeşleşmek istediği gerilla kimliği, farklı bir algıda gerek örgüt içi yaklaşım¹⁷ gerek literatür zorlamaları sonucu isyan olgusu ile yer değiştirilmek istenmiştir. Connable ve Libicki’ye ait en kapsamlı isyan tanımında¹⁸ görülebileceği üzere isyanın PKK’nın Türkiye’ye yönelik mücadelesinde daha kilit bir tanıma sahip olması ve terörizmin kullanılıyor oluşunu daha meşru bir seviyede kabul etmesi bu görüşün ileri sürülmesinde etkili olmuştur. Ancak uluslararası hukukun isyan hareketleri için tanıdığı asi statüsünün belirtilen şartlara haiz gerillaları da içine alan savaşan statüsünden daha dar kapsamlı olması¹⁹, bu kimliksel dönüşüm üzerinde engelleyici etkiye sahip olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti siyasalının PKK’ya verdiği kimlik ise PKK’nın kendine atfettiği özellikler ile hiç örtüşmemektedir. Türkiye, iç hukukunda hem terörizmin tanımını yapmış hem de terörist eylem olarak nitelendirilecek

---

¹⁶ ÖCALAN, Bir Halkı Savunmak, s.215-229

¹⁷ Murat Karayılan, Kandil Dağı’nda Çandar’a verdiği mülakatta, PKK için “Çağdaş Kürt isyanı” tabirini kullanmaktadır. bkz. ÇANDAR, s.18

¹⁸ İsyân, hükümet dışı silahlı bir grubun mevcut rejimi devirmek, yabancı gücü kovmak, daha geniş haklar kazanmak veya bağımsızlık elde etmek amacıyla hükümetine karşı şiddete başvurduğu mücadeledir. Bu mücadelede terörizme genel olarak bir araç olarak bakılmaktadır. Bu nokta, isyancı ile terörist arasındaki ayrıma ışık tutar. İsyân, silaha ve eyleme bir araç olarak bakarken; terör, tüm bunları amaç edinmiştir. Bu bağlamda İrlanda Cumhuriyet Ordusu bir isyan hareketi olarak incelenirken; ondan koparak teşekkül olan ve hiçbir şekilde müzakereye yanaşmayan Gerçek İrlanda Cumhuriyet Ordusu, bir terörist grup olarak değerlendirilmektedir. bkz. CONNABLE-LIBICK, s.220-221 ayrıca bkz. ÖZDAĞ, Türk Ordusunun PKK Operasyonları, s.25

¹⁹ PAZARCI, Uluslararası Hukuk, s.346,347

eylemleri listelendirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin iç hukuku, terörü 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 1. maddesi uyarınca şu şekilde tanımlamaktadır:

“Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme ve tehdit yöntemlerinden birisiyle, anayasada belirtilen cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk devletinin ve cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişilerce girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.”

Aynı kanunun 3. maddesi: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 302, 307, 309, 311, 312, 313, 314, 315 ve 320. maddeleri ile 310. maddenin birinci fıkrasında yazılı suçları terör suçu olarak tanımlamaktadır²⁰.

Türkiye'de faaliyetlerine devam eden terör örgütlerinin listesi²¹ ile iç hukukun henüz terör tanımını yapmadığı²² dönemlerde, siyasal yapının düşman olarak algıladığı ideolojiler²³ birlikte tahlil edildiğinde Türk hukuk mevzuatındaki terör tanımının, teorik bir yaklaşımdan ziyade pratik bir yaklaşımla; ihtiyaca cevaben hazırlanmış olduğu kolaylıkla gözlemlenebilmektedir²⁴.

²⁰ <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/809.html> (erişim tarihi: 12.06.2012)

²¹ DHKP/C (Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi), MKP(Maoist Komünist Parti), TKP/ML Konferans, Marksist Leninist Komünist Parti(MLKP), PKK/KONGRA GEL, Kürdistan Devrim Partisi(PŞK), Kürdistan Demokrat Partisi/Bakur(PDK/Bakur), Hizbullah, Hilafet Devleti(HD), İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi(İBDA/C), Tevhid-i Selam(Kudüs Ordu-su), El Kaide Terör Örgütü Türkiye Yapılanması

bkz. <http://www.egm.gov.tr/temuh/terorgrup1.html> (erişim tarihi: 12.06.2012)

²² 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu, 12.04.1991 tarihinde kabul edilmiş olup; terör tanımının yapıldığı ilgili kanunun birinci maddesi 15.07.2003 tarihinde yapılan değişiklik ile nihai halini almıştır.

bkz. <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/809.html> (erişim tarihi: 12.06.2012)

²³ Cumhuriyet sonrası siyasi tarih etraflıca incelendiğinde radikal İslam-irtica(kelime köken olarak gericilik anlamı taşısa da algısal manada radikal İslam ile özdeşleştirilmiştir) ve komünizm, devlete ve topluma karşı yönelmiş en ciddi tehlikeler olarak algılanmıştır. Bu bağlamda 1991 yılında yapılan terör tanımı ve bu tanıma tabi terör örgütleri listesi, cumhuriyet döneminin tehdit algıları ile bağlantılıdır.

²⁴ Kuzey İrlanda ve IRA sorunu nedeniyle uzun yıllar terörle mücadele eden İngiltere'nin terör tanımı ve terörle mücadele konsepti dahilinde göze çarpan “dinsel” vurgusu, İngiltere ile Kuzey İrlanda'nın mezhep farklılığı göz önünde tutulduğunda; devletlerin ihtiyaca ceva-

Bassiouni'nin tek cümlede özetlediği, çatışmaya taraf olanların yanlı bakışından kaynaklanan muğlaklık, detaylıca incelendiği üzere Türkiye Cumhuriyeti ile PKK özelinde de yerini almaktadır. Bu noktada artık detaylarda boğulmak yerine uluslararası alandaki tanım ve yorumlara yönelmek, açıcı bir etki yaratacaktır:

1.1. Uluslararası Düzeyde Kabul Görmüş Haliyle Gerilla ve Gerilla Savaşı

Etimolojik olarak İspanyolca bir köke dayanan ve ‘‘küçük savaş’’ manasına gelen gerilla savaşı, kavramsal olarak ilk defa 1808-1813 yılları arasındaki Yarımada Savaşlarında İspanyolların Napolyon ordularına karşı direnişini ifade etmek üzere ortaya atılmıştır²⁵. Taktiksel çerçevede vur-kaç metoduna dayanan bu savaşın, temel mantığının SunTzu²⁶ tarafından inşa edildiği; stratejik bir konsept haline ise Mao Zedung tarafından getirildiğine dair yaygın bir kabul bulunmaktadır²⁷. Bu stratejik konsept açılımında gerilla savaşı, zayıf askeri gücün güçlü karşısında küçük gruplardan oluşan birimler halinde gayrinizami(asimetrik, konvansiyonel olmayan²⁸) bir biçimde savaşıması mantığı üzerine kurulmaktadır²⁹.

Gerilla üzerine literatürel düzeyde yaygınlaşmış bir tanıma göre:

---

ben yaklaşımlarına verilebilecek bir diğer örnektir.

¹⁴alen yürürlükte olan 2000 ve 2001 tarihli İngiliz kanunlarına göre siyasi, dinsel veya ideolojik amaçlarla devleti etkilemek veya halkı ya da halkın bir bölümünü korkuya sevk etmek için bir kişiye karşı ciddi şiddeti ya da mülke karşı ciddi tahribatı içeren, kişinin yaşamını tehlikeye sokan, halkın sağlık ya da güvenliğini ciddi şekilde tehdit eden veya elektronik sistemleri ciddi şekilde bozan veya bu sistemlere ciddi müdahale eden eylemler veya bu tür eylemlerde bulunma tehdidi terörizmdir. bkz. KAYA, s.13-14

²⁵ TEZER, s.33

²⁶ Daha önceki bölümlerde gördüğümüz uzun süreli savaş formülasyonunun dayandığı konseptin ilk-ilkeli halini SunTzu'nun öğretilerinde ‘‘düşmanı(kendi gücüne oranla)yeterince zayıflat ve saldır’’ şeklinde görmekteyiz.ayrıntılı bilgi için bkz. SunTzu, s. 27,47

²⁷ FENGCHENG, s.117

²⁸ Devletlerin birbirleriyle düzenli ordularını kullanarak yaptıkları ve milli gücün tüm unsurlarını zafere odakladıkları savaş biçimine ‘‘konvansiyonel savaş’’ denir. Bir diğer devlet tarafından örgütlendirilen; çoğunlukla yerli ya da vekil(surrogate) güçlerce yürütülen; uzun süreli askeri ve paramiliter operasyonları içerisine alan savaş biçimine ise ‘‘konvansiyonel olmayan savaş’’(KOS) denilmektedir. Bu bağlamda gerilla savaşı, terörizm, kontr-terörizm, karşı kitle imha silahlarının geliştirilmesi ve psikolojik hareket operasyonları KOS alanına dahil edilmektedir. bkz. KRESHNER, s.84-87

²⁹ ÖZDAĞ, Türk Ordusunun PKK Operasyonları, s.26

“Gerilla, asker gibi uluslararası hukuk kapsamında bir savaşa katılmış kişidir ve toprak için mücadele vermektedir. Ancak savaş hukuku kurallarına göre hareket edip, askerden farklı olarak küçük gruplar halinde örgütlendiklerinden aşırı hareketlilik ve düzensizlikten kaynaklanan avantajlarını kullanarak savaşır. Gerilla savaşı, düşmanın alt yapısını tahrip etmeye, bölgeleri devlet güçlerinden kurtarmaya uygundur ve düşmanın askeri kuvvetlerini hedef almaktadır. Henüz düzenli birliklerin oluşturulmadığı durumlarda veya düzenli birliklerin yok edilmesi halinde ya da düzenli birliklerin operasyon düzenleyemeyeceği alanlarda gerilla savaşına başvurmaktadır³⁰.”

Sönmezoğlu, yukarıdaki tanım ile örtüşür mahiyetteki *“Gerilla savaşı, geleneksel savaş yöntemleri ile alt edilemeyecek bir düşmana karşı uygulanan vur kaç taktiğine dayalı bir tür çete savaşıdır.”* gerilla savaşı tanımına ek olarak gerillanın siyasal bir güdülenme ile hareket ettiğini ve gerilla için halk desteğinin, olmazsa olmaz bir şart niteliğinde olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda gerilla, halkın bağlılığını sarsmamak adına tedhişçi³¹ taktiklerden kaçınmalıdır³². Nitekim Tezer de benzer bir bakış açısı ile gerilla ve terörist kavramlarının birbiri yerine kullanıldığı karmaşada açıcı olan yaklaşımın, sivillere bakış açısı olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda gerilla, kasten sivilleri hedef almadığı sürece terörist olarak kabul edilmeyecektir³³. Ek olarak altı çizilmesi gereken bir diğer ayrım noktası da eylemsel mecrada silahın karşılık geldiği fonksiyondur. Gerilla, silahı sonuç almaya yönelik bir eylemsel araç olarak görünürken; terörist için söz konusu silah, sembolik eylemlerin gerçekleştirileceği eylemsel bir amaçtır³⁴.

Gerilla ve gerilla savaşı üzerine literatürel seviyedeki bu yaklaşımların hukuksal mecradaki somutlaşmış karşılığının görülebileceği en temel ve kapsamlı normlar, 12.08.1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri’ne³⁵ ek

---

³⁰ ZAFER, s.76

³¹ tedhişçi: bir siyasi davayı zorla kabul ettirmek adına korku salacak, cana ve mala kıyacak davranışlarda bulunan kimse

³² SÖNMEZOĞLU, s.296-297

³³ TEZER, s.35

³⁴ BAŞEREN, s.160

³⁵ Türkiye Cumhuriyeti, 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri’ne, 24 Ocak 1953 tarihinde çıkardığı 6020 sayılı kanun ile taraf olmuştur. bkz.<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8322.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8322.pdf> (erişim tarihi 12.06.2012)

08.06.1977 tarihli protokolde³⁶ yer almaktadır. Söz konusu protokolün 43. maddesi uyarınca -resmi olarak ilan edilmemiş bir savaşın tarafı olan ve bu bağlamda ‘kanuni savaşın’ statüsünde olmayan- gerilla hareketleri, ‘kanuni savaşın’ kategorisinin genişletilmesi üzerine bu kategori içerisine dahil edilmişlerdir³⁷. İlgili maddenin kanuni savaşın statüsüne dair temel kıstası ‘emir komuta zincirinin sorumluluğunu üstlenebilecek bir biçimde ast-üst hiyerarşisine dayanarak organize edilmiş silahlı birlikler’ niteliğindedir.

1977 tarihli ek protokolün³⁸ 44. maddesi, saldırı öncesi ve askeri hareket sırasında savaşın silahını açıkça taşıması gerekliliği ilkesini ifade ederek, kanuni savaşın statüsüne dair yeni bir kıstas ortaya koymaktadır³⁹. Sivil halkı çatışmanın etkilerinden korumak amacıyla belirlenen bu kritere, savaşların doğası gereği silahlı bir savaşçının halktan ayrılamayacağı durumlar göz önünde tutularak istisnalar konulmuştur. Bu bağlamda saldırı öncesinde kendini sivil halktan gösteren gerilla tipi, söz konusu istisnalara bağlı olarak doğmuştur⁴⁰. Aldrich’e göre silahlı savaşçının kendisini halktan ayrı tutamayacağı durumlar sadece işgal halinde ve ulusal kurtuluş hareketlerinde geçerlidir. Bu nedenle işgal altında olmayan yerlerdeki düşman hattının gerisine sızan bir savaşçı, savaşın statüsü ve savaş esiri hakkını kaybetme riski ile karşılaşacaktır⁴¹.

Cenevre Konvansiyonunun gerilla üzerine geliştirdiği normları toparlamak gerekirse: ‘Şiddet uygulayan grupta astından sorumlu bir üst bulunmalı; grup uzaktan tanınabilen sabit bir işaret taşımalı; silahlar açıkta taşınmalı; grup, savaş hukukunun kurallarına, örf ve adetlerine uygun operasyon yapmalı; yani terör eylemlerinde bulunma yasağına uymalıdır.’⁴² yönünde bir tespit uluslararası hukukun ana hatlarıyla gerilla yaklaşımını sergiler.

Gerilla savaşı ve terörizm kavramlarının sahip oldukları birtakım özellikler nedeniyle ortak paydada kesiştikleri ifade edilmişti. Ancak gerilla

³⁶ Türkiye, I No’lu ek protokolü imza etmemiştir. PKK’nın bir ulusal bağımsızlık hareketi olarak tanınmasını isteyen Abdullah Öcalan ise 1995 yılında PKK’nın, 08.06.1977 tarihli I No’lu Ek Protokole bağlı olduğunu ilan etmiştir. bkz. TAŞDEMİR, Fatma, s.132

³⁷ TAŞDEMİR, Hakan-MÜDERRİSOĞLU-TÜLÜCE, s.4

³⁸ bkz. http://www.kizilay.org.tr/hukuk/sayfa_yazdir.php?t=-Ulusal.ve.Uluslararası.Sozlesmeler-CENEVRE.EK.1.PROTOKOL (erişim tarihi: 13.06.2012)

³⁹ PAZARCI, Uluslararası Hukuk Dersleri, IV. Cilt, s.206

⁴⁰ TAŞDEMİR-vd., s.16

⁴¹ ALDRICH, s.773-775

⁴² ZAFER, s.72

ve gerilla savaşı üzerine gerek literatürel düzeyde gerek hukuksal düzeyde görülenler, gerillanın tüm bu kesişim noktalarına rağmen net bir tanımını yaparak terörizmden ilkesel ve eylemsel bir biçimde ayrışmasını sağlamıştır. Bu bağlamda gelinen nokta itibari ile gerillaya terörist; teröriste gerilla denmesinin tamamen propaganda amaçlı argümanlardan kaynaklanıyor olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

1.2. Terör ve Terörizm Üzerine

Terör kelimesi etimolojik olarak Latince bir kelime olan ve “korkudan titremek” manasına gelen “*terre*” kökünden türemiştir. Terörün “korkutmak, korkutarak bir şeyler yapmak- yaptırmak, korku salmak” altyapısı veri alındığı zaman tarihsel perspektif dahilinde terörü ilk kabile dönemine kadar dayandırmak olanaklıdır. Ancak bu yaklaşım, şiddet içeren neredeyse her eylemi teröre denk algılayan bir noktayı yoğunlaştıracaktır. Terörü diğer şiddet eylemlerinden ayırarak özel bir noktaya oturtan kavram, akademik çevrelerin farklı içeriklere sahip terör tanımlarının kesişim noktasında duran (genellikle) siyasal bir saikle güdülenmiş olma halidir⁴³.

Siyasal güdülenme ve terör kavramlarının içselleşmesi ışığında terörizm siyasal bir kavram olarak ilk kez 1793-1794 Fransa'sında karşımıza çıkar. Bu doğrultuda 5 Eylül 1793- 28 Temmuz 1794 arası dönem, İhtilal Fransa'sında “terör dönemi”⁴⁴ olarak adlandırılmış ve bu nitelendirme olumlu bir manaya karşılık gelecek biçimde kullanılmıştır⁴⁵. Bu tarihsel arka planın ötesinde modern dönem terörizmi, Laqueur'un referesi ile ifade etmek gerekirse “stratejisini modern çağdan alan, yeni bir olgudur”. Siyasal kavramsallaşma sonrasında dinamik bir evrilme süreci yaşayan terör, tarihsel süreç içinde önce 19. yüzyıl batı dünyasındaki işçi hareketlerini, ardından da 20. yüzyılın ayrılıkçı bağımsızlık hareketlerini karşılayacak bir tabir olarak kullanılmıştır⁴⁶. Kontrast problemi de işte bu noktada, bağımsızlık hareketlerinin illegalize edildiği üçüncü dönem üzerinde doğmaktadır. Nitekim Yaser Arafat ve Nelson Mandela örneklerinde görülebileceği gibi kimine göre terörist sayılanlar,

---

⁴³ BAL, s.7

⁴⁴ 5 Eylül 1793'ten Direktuar idaresinin kurulduğu 28 Temmuz 1794 tarihine kadar Jakobenerin kanlı iktidarı altında geçen dönem, her muhalifin son nefesi giyotinde verdiği bir dönem olmuş ve halk üzerinde paranoyaya varan bir etkisellik yaratmıştır. Jakobenerin sertlik dozajlarının gittikçe artması sonucu ülkede “beyaz terör” devreye girmiş ve halk Jakobeneri ortadan kaldırıncaya kadar şiddeti bir araç ve amaç olarak benimsemiştir.

⁴⁵ TEZER, s.17

⁴⁶ BAL, s. 9

başkalarının özgürlük savaşçısı olarak ilan edilmekte ve hatta bazen bir zamanlar terörist ilan edilenlerin daha sonraki bir zaman diliminde Nobel Barış Ödülü'ne adaylığı dahi söz konusu olabilmektedir⁴⁷. Bu durumun ortaya çıkmasındaki ana etken hiç kuşkusuz uluslararası camianın terör ve terörizm üzerine bir mutabakat sağlayamamış oluşudur.

Terör olgusu, birçok sosyolojik ve siyasal tartışmada hacimli bir alan kaplıyor olsa da günümüzde ‘neyin terör olduğu’ hususunda bir fikir birliği mevcut değildir⁴⁸. Terörizmin ne olduğu; hangi eylemlerin terör eylemi olarak nitelendirilebileceğine dair uluslararası mecrada bağlayıcılığa sahip bir tanım ve norm bulmak şu an için olanaksızdır. Bu tanımsızlık hususunun açılımında, üzerinde mutabık kalınmış bir terör tanımının gerekliliği meselesi, akademik camiayı ikiye bölmüş durumdadır. Bir grup yazar, genel kabul görmüş bir terör tanımının yapılamamasını terörle mücadelenin önünde en büyük engel olarak değerlendirirken⁴⁹; bir diğer grup yazar ise bu tanımsızlık meselenin abartıldığı görüşündedir⁵⁰. Bu ikinci gruba dahil olan yazarların büyük bir bölümü, terörün son iki yüzyıldır proaktif bir biçimde geliştiği ve her yeni terör örgütünün bir öncekinden daha aktif ve daha kurlsuz savaştığını göz önünde tutarak⁵¹; tanım problemi üzerine vakit kaybetmek yerine tutarlı bir mantık içinde ne tür eylemlerin terör kapsamında değerlendirileceğinin belirlenmesi gerektiğini savunmaktadırlar⁵². Bu ikinci görüşe yönelen en temel eleştiri ise, ABD Yüksek Mahkeme Yargıcı Potter Stewart'ın pornografi ile ilgili olarak söylediği, ‘‘gördüğümüz zaman anlarız’’ sözüne atıfta bulunarak gelmektedir. Yargıcın pornografiye yaklaşımı kendi içinde tutarlılık barındırıyor olsa da söz konusu deyişi teröre uyarlamak olanaklı değildir⁵³. Nitekim daha önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere terör üzerindeki muğlaklık, ana hatlarda öznel algılamalara dayanmaktadır.

Daha ilk başta, terörizmin tanımının gerekliliği üzerine bölünmelerin başladığı bir atmosferde yapılan terörizm tanımlarının konuya benzer biçimde

---

⁴⁷ KAYA, s.9

⁴⁸ BAŞEREN, s.1-15

⁴⁹ Birinci grup, politik dengeler ve çıkarlar bağlamında devletlerin, terörist örgütler listesini dış politikalarında bir pazarlık aracı olarak kullanmalarını ve teröre destek suçlaması ile bir devletin bir diğer devleti tehdit etmesini engellemek; uluslararası düzeyde bağlayıcılığı bulunan bir tanım vasıtası ile terörle mücadeleye uluslararası yaygınlıkta bir fonksiyonellik ve işlevsellik kazandırma arzusundadır.

⁵⁰ TEZER, s.19

⁵¹ BAL, s.1

⁵² TEZER, s.20

⁵³ KAYA, s.9

yaklaşmaları beklenemez. Ancak tüm bu fikri ayrışmalara rağmen terör tanımlarının kesiştiği ortak nokta, terör eyleminin hedef kitle olarak halkı belirliyor oluşudur. Bu bağlamda farklı muhtevalardaki tanımlar irdelenmeden önce söze, Troçki'nin diyalektikle ilgili aforizmasını teröre uyarlayarak başlamak açıcı olacaktır: *"Terörle ilgilenmiyor olabilirsiniz ama terör sizinle ilgileniyor."*

Schmid tarafından geliştirilen ve 109 ayrı tanımın sentezinden oluşan terörizm tanımı kapsamlı bir başvuru kaynağıdır. Schmid'e göre terörizm: *"gizli ya da yarı gizli birey, grup ya da devlet aktörleri tarafından, kişisel, kriminal ya da politik sebeplerle, korku ve endişe kaynağı olan tekrarlanmış şiddet eylemleridir. Suikastlar hariç olmak üzere, bu eylemlerin doğrudan hedefleri, asıl mağdurları değildir.. Teröristler, doğrudan mağdur ve hedef kitle arasında tehdit ve şiddet üzerine kurulu bir iletişim süreci oluşturmak isterler.. Yıldırma, zorlama ya da propaganda amaçlarından hangisine ulaşılmak isteniyorsa; buna uygun olarak hedef kitle terörün, taleplerin veya ilginin odağı haline getirilir."*⁵⁴ Schmid'in yaptığı tanımın sentez bir tanım özelliği taşıyor olmasına karşın genel manada kabul gören terörizmin devlet dışı aktörler ile özdeşleştirilmesi yaklaşıma karşıt bir tavır benimsiyor oluşu dikkat çekicidir. Nitekim Anglo-Amerikan yelpazedeki birçok terörizm tanımı, *"askeri olmayan gruplarca sivillere ve askeri personele..."* kalıplaşmış ifadelerinin açılımında devam ederek terörizmi resmi ve yasal oluşumlardan uzak tutmaya çalışmıştır.

Bassiouni'ye ait bir diğer yaygın kabul görmüş tanım ise terörizm: *"belirli bir toplum içerisinde, iktidarı etkilemeye yönelik bir sonuç elde etmek adına aktörlerin kendileri yahut bir devlet adına hareket edip etmediklerine bakılmaksızın belirli bir davanın veya anlaşmazlığın propagandasını yapmak için tasarlanmış; uluslararası seviyede yasaklanmış şiddetin ideolojik muhtevada güdülenmiş stratejisidir."*⁵⁵ şeklinde ifade edilmektedir.

Terörizm üzerine bu söylemlerde ana hatlarıyla rasyonel bir sebep-sonuç algısının somutlaşmasını kapsayan bir süreçten bahsedilmektedir. Bu bağlamda her ne kadar bazı tanımlamalar, terör ve terörizmi birbirinin yerine kullanıyor olsalar da terör ile terörizmi eş anlamlı görmek olanaklı değildir. Nitekim *"terör; teröristin eylemini; terörizm ise bir teröristin, terörist kimliği ile içinde yaşadığı dünyayı ifade etmektedir"*. Badey de yaptığı terörizm

---

⁵⁴ aktaran ve çeviren Ertan BEŞE, bkz. BEŞE, s.24-25

⁵⁵ BASSIOUNI, a.g.e., s.16-17

tanımında benzer bir bakış açısı ile terörizmin, tekrarlanmış terör eylemlerini kapsayacağını vurgulamaktadır⁵⁶. Badey'e göre bir kereliğine yapılan "terör eylemi" terörizm olarak tanımlanamayacaktır. Terörizm, indeksinde rasyonel sebep-sonuç algısına dayalı terör eylemlerine büyük önem atfeden bir sürecin bütünüdür.

Uluslararası antlaşmalar ve örgütlerin terörizme bakış açılarına geçmeden önce literatürel düzeydeki bu tanımlamaların ışığında terörizm kapsamındaki unsurlar sıralanacak olursa; "siyasi amaç, propaganda hedeflilik ve örgütlülük, uzlaşımın reddinde sistem karşıtlığı, korku ve yılgınlık verme amaçlı şiddetin sürekliliği" göze çarpanlardır.

Akademik çevrelerin net bir terör tanımı üzerinde mutabakat sağlayamamışlığı, anlaşmaların ve örgütlerin terörizme yaklaşımında da kendini göstermektedir. Bu bağlamda kimi metinlerde terör eylemlerinin tasnifinin yapılması, kimi metinlerde ise terör tanımının yapılmasına gayret gösteriliyor oluşu, konu üzerine akademik düzeydeki fikri çatışmanın uluslararası mecraa sirayetidir.

Türkiye'nin de taraf olduğu ve 27 Ocak 1977 tarihinde kabul edilen "Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi"⁵⁷, BM sözleşmelerinden yola çıkarak terör eylemi sayılacak suçları sıralama yoluna gitmiştir. Bu sözleşme kapsamında şu suçlar terör eylemi olarak kabul edilmiştir:

- Uçak kaçırma eylemi⁵⁸
- Uçaklara saldırı eylemi⁵⁹
- Uluslararası bir himayeye tabi olan şahıslara karşı düzenlenen saldırı suçları
- Adam kaldırma, rehin alma veya hürriyeti gayri kanuni yollarla tehdit eden suçlar
- Bomba, el bombası, roket, otomatik ateşli silah, bombalı mektup veya bombalı koli kullanılarak şahısların hayatını tehlikeye atan suçlar

---

⁵⁶ BADEY, s.91

⁵⁷ Sözleşmenin tam metni için bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/komision/insanhaklari/pdf01/385-390.pdf> (erişim tarihi: 15.06.2012)

⁵⁸ 16 Aralık 1970 tarihinde La Haye'de imzalanan "Uçakların Kanundışı Yollardan Ele Geçirilmesinin Önlenmesine İlişkin Sözleşme" kapsamına giren suçlar

⁵⁹ 23 Eylül 1971 tarihinde Montreal'de imzalanan "Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanundışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme" kapsamında değerlendirilen suçlar

Sıralama metoduna karşılık tanım yapma gayreti içindeki BM metinlerinden⁶⁰ ön plana çıkan ikisi ise şu şekildedir:

- BM Genel Kurulu'nun 9 Aralık 1985 tarih ve 40/61 sayılı kararına göre terörizm, " *masum insanların hayatına son veren, temel hak ve özgürlükleri tehlikeye atan, kişinin şeref ve haysiyetini ciddi şekilde ihlal eden eylemlerdir.* "
- BM Genel Kurulu tarafından teşekkül edilmiş Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun terörizme dair görüşü ise şöyledir: " *Hedef toplumda söz konusu toplumu saldırganların politik amaçlarını karşılamaya zorlamak için korku ve endişe yaratmaya yönelik şiddet kullanma veya kullandırma tehdidinde bulunur.* "

Her ne kadar söz konusu iki tanım da kazuistik normlardan ziyade terör ve terörizmi dar bir çerçevede ele alıyor ve farklı yorumlamalara mahal bırakacak bir muğlaklık içinde bulunuyor olsalar da söz konusu metinlerin BM bünyesinde yer alıyor olması, kısmi seviyede bağlayıcı bir kanaat oluşmasını sağlamaktadır. Bu bağlayıcılığın açılımında birçok bölgesel örgüt gerek terör tanımlarının çıkış kaynağı olarak gerekse terörle mücadele algılarının oluşumunda BM metinlerini referans kabul etmişlerdir.

Bu alt bölümün son sözü olarak "uluslararası hukuka göre terörizm, politik gayelerle sivil halkı hedef alan şiddet eylemlerinin düstur edinildiği bir harekettir" sentezini kullanmak yanlış olmayacaktır.

1.3. PKK'nın Koordinatları

Bu bölüme kadar ne PKK'nın aynasından, ne de Türkiye Cumhuriyeti'nin duruş açısından olayları izlemenin ve irdelemenin, kimlik tespitinde objektif bir değerlendirme ortaya çıkaramayacağı kanısından hareketle gerek literatürel düzeydeki yaklaşımları gerek uluslararası hukuk yaklaşımlarını veri olarak hazırlanmış kapsamlı bir terörizm-gerilla savaşı karşılaştırması incelendi. Bu incelemeleri, PKK'nın kimliği sorunsalının çözümüne tatbik ederken PKK'nın eylemleri ile programlarını bir arada tahlil etmekte fayda vardır.

PKK'nın eylem metodolojisi, iki farklı eğilimin sistematize edilmesi ile teşekkül olmuştur. Nitekim PKK'nın kimlik sorunsalı da öz itibari ile bu iki farklı eğilimin girift bir biçimde kullanılması ile doğan bunalımdan ibarettir. Bu iki farklı eğilimden ilki, kırsal alanda askeri kuvvetlere karşı girişilen mücadeledir. İkincisi ise PKK'nın kendi tabiri ile "metropol" eylemleridir. Bu

⁶⁰ İlgili BM metinlerinden aktaran, Ahmet Hamdi Topal; bkz. TOPAL, s.30

kompleks metodoloji içinde ilk eğilim doğrudan askeri personel ve unsurları hedef alırken ikinci eğilimin hedefinde sivil halk ve dolaylı yollardan-birinci eğilime bağıtsız bir metodolojide- güvenlik personeli bulunmaktadır.

İlk olarak “HRK(Hezzen Rızgariya Kürdistan-Kürdistan Kurtuluş Birliği)” adıyla kurulan ve ardından “ARGK(Arteşe Rızgariya Gele Kürdistan-Kürdistan Ulusal Kurtuluş Ordusu)” adını alan oluşum, PKK’nın silahlı kanadını oluşturmakla beraber PKK kompleksinde birinci eğilim olan gerilla tipi savaşın uygulayıcısı olmuştur⁶¹. HRK, bir gerilla hareketi olarak kabul edilen Vietnam’daki Vietkong’un bir kopyası olarak 3-3’lük askeri sisteme(üç mangadan bir takım; üç takımdan bir bölük) dayalı olarak kurulmuştur. PKK’nın ulusal kurtuluşu gerçekleştirmek ve müstakil bir devlet kurmak amacıyla başlattığı mücadele, PKK’nın düzenlediği çeşitli konferans ve kongrelerde kavramsal açıdan bir gerilla savaşı olarak tanımlanmıştır. Nitekim buraya kadar gelinen noktada, gerilla üzerine yapılan incelemeler uyarınca PKK ve gerilla kimliği üzerine herhangi bir tikanma söz konusu görünmemektedir. Bu boyutta PKK, kanuni savaşan kimliği kazanma hakkına sahiptir ve PKK lideri Abdullah Öcalan da bu yönde bir adım atarak 1995 yılında Cenevre Konvansiyonları’na taraf olduğunu ilan etmiştir⁶².

İkinci eğilim doğrultusunda ise PKK, talep ettiği kimliğe uzak eylemlerin faili konumuna düşmektedir. 5-15 Mart 1994 tarihinde düzenlenen PKK III. Kongresi’nde alınan kararların ve 8-27 Ocak 1995 tarihleri arasında yapılan V. Kongre’de alınan kararların net bir biçimde gösterdiği üzere PKK; Lenin, Robespierre ve diğer terörü meşrulaştıran devrimcilerin görüşlerine bağitlanarak benimsediği “*inter arma silent leges(savaşta hukuk susar)*” felsefesi ile metropollerde başta bombalama olmak üzere çeşitli terör eylemi planları yapmış ve çeşitli tarihlerde bu planları gerçekleştirmiştir⁶³. PKK’nın terör eylemi statüsündeki bu eylemleri kabaca sıralanacak olursa adam kaçıрма, suikast, sabotaj, bombalı ve silahlı saldırılar ilk sırada yer alan eylemler olacaktır⁶⁴. PKK’nın tekrar eden bu eylemlerinde sivil halkın politik nedenlerle şiddet eylemlerinin hedefi olarak belirlendiği ve bu bağlamda halk üzerinde korkutma ve yıldırma gibi psikolojik bir baskı oluşturulmak istendiği

⁶¹ DENKER, s.60

⁶² Öcalan’ın taraf olduğunu ilan ettiği 1949 Cenevre Sözleşmelerine Ek I No’lu Protokol, madde 96/3 altında bir ulusal bağımsızlık hareketi tek yanlı bir bildirimle sözleşmeleri ve protokolleri üstlendiğini bildirerek Uluslararası Silahlı Çatışma Hukukundan yararlanma hakkı olduğunu kolaylıkla ifade edebilmektedir. bkz. KWAKWA, s.60

⁶³ bkz. <http://www.belgenet.com/dava/gerekce12.html> (erişim tarihi: 17.06.2012)

⁶⁴ BARNHART, s.107,109

göz önünde tutulursa Lider Öcalan ve PKK'nın Cenevre Konvansiyonlarına ve Uluslararası Silahlı Savaş Hukukuna "terörist eylemleri" nedeniyle aykırı davrandığı ve bu gerekçe ile kanuni savaşı statüsünün dışında kaldığı çok nettir. Devrim formülasyonu içinde terör eylemlerinin kullanılmasının meşruiyetine dair dilediğince hacimli teorik ve pratik açılım söz konusu olsa da Öcalan liderliğindeki oluşumun müstakil bir devlet kurarak içine doğmak istediği uluslararası sistem terörü ve terörizmi her ne gerekçe ile uygulanıyor olursa olsun kati bir biçimde yasaklamaktadır.

Gelinen noktada PKK'nın metropollere yönelik eylem ve programlarının ışığında PKK için terörist bir oluşum tabirini yapmak yanlış olmayacaktır. Eylemsel hacim ve süreklilik olarak kırsal-metropol ayrımı yapmak da PKK'ya terör örgütü demenin önüne geçmeyecektir. Nitekim Amerikan Bilim Adamları Federasyonu'nun "PKK ve Terörizm" başlıklı raporunda da ifade edildiği üzere 1995 yılının sadece ilk altı ayında 450'si asker, 47'si polis ve 87'si köy korucusu olmak üzere hayatını kaybeden toplam 584 güvenlik personeline karşın aynı dönemde gerçekleştirilen metropol eylemlerinde 1085 sivil hayatını kaybetmiştir. Bu kıyas, PKK'nın eylem stratejisi içinde terör saldırılarının kapladığı hacme dair daha net bir fikre sahip olunmasını sağlamaktadır. PKK'nın metropollerdeki eylemselliğine dair panoramada göze çarpan süreklilik, PKK kimliğinde yer alan "terör" olgusunun kronikliğine dair çarpıcı bir unsurdur. Badey'in terör-terörizm ayrışmasında kullandığı süreklilik kriteri, PKK'nın dönemselsel olarak terör eylemleri gerçekleştiren bir örgüt olarak anılmasından ziyade kavramsal olarak terörizmi benimsemiş bir örgüt olarak değerlendirilebilmesini sağlamaktadır.

PKK için terör metotlarını kullanan bir gerilla oluşumu tanımını yapmak hem zorlama olacak hem de gerillanın savaş hukuku ile bağitlanmışlığı ve sivil gözetirliği ışığında kavramsal olarak kural dışı olacaktır. Bunun yerine PKK için kırsalda, özellikle askeri hedeflere karşı, gerilla metodolojisini benimsemiş bir terörist oluşum olarak bahsetmek daha yerindedir. Uluslararası örgütler düzeyinde BM, NATO, AB ve devletler seviyesinde ise ABD, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, İran, Suriye, Irak⁶⁵ benzer bir bakış açısı ile PKK'yı terör örgütü listesine dahil etmişlerdir. Bu bağlamda PKK'nın gerilla kimliğine PKK'nın kendi söylemleri haricinde ancak bazı yabancı basın yayın organlarında, PKK'nın temas halinde olduğu yasadışı yapılanmaların söylemlerinde ve PKK'nın yasal, siyasi uzantılarının açıklamalarında rastlanmaktadır.

---

⁶⁵ PKK'yı terör örgütü olarak kabul eden devletler listesinde Irak, İran ve Suriye'nin yer alıyor oluşu, bölgesel mahiyette önemli bir gelişmedir.

2.BÖLÜM:

SICAK TAKİP VE MEŞRU MÜDAFAA HAKKI KAPSAMINDA TÜRKİYE’NİN TERÖR ÖRGÜTÜ PKK’YA KARŞI DÜZENLEDİĞİ SINIR ÖTESİ OPERASYONLARIN HUKUKSAL MEŞRUIYETİ

Temmuz 1983’te Barzani yönetimindeki Kürdistan Demokratik Partisi ile PKK arasında Dayanışma İlkeleri Anlaşması imzalanmıştır⁶⁶. Bölgede önemli bir siyasal nüfuz alanına sahip olan Barzani, söz konusu mutabakat sonucu oluşan inisiyatif ile ‘‘faşist bir ülke ve Kürt halkının düşmanı’’ olarak tanımladığı Türkiye’ye karşı PKK’yı desteklediğini bildirmiştir⁶⁷. Böylece bölgesel etkinliğe sahip bir güçten aldığı destek ile PKK, Kuzey Irak bölgesine adım atarak siyasal, ekonomik ve askeri seviyelerde etkin bir manevra alanı kazanmıştır. Söz konusu anlaşmanın imzalandığı dönem ve bu dönemi takip eden dönemin konjonktürel çerçevesini oluşturan İran-İrak Savaşı(1980-1988) ile oluşan güç boşluğu⁶⁸, Soğuk Savaş sonrası ülkelerin farklı güvenlik kaygıları neticesinde Türkiye’nin Irak politikalarına karşı çekinceli tavır sergilemeleri ve birçok ülkenin açık yahut üstü kapalı bir biçimde PKK’ya destek vermesi⁶⁹ gibi faktörlerin yoğun etkisi sonucunda

⁶⁶ ÖZDAĞ, Türkiye, Kuzey Irak ve PKK, s.36

⁶⁷ ÖZDAĞ, Türk Ordusunun PKK Operasyonları, s.48

⁶⁸ 1983 seçimlerinden sonra cumhurbaşkanı olan Kenan Evren de benzer bir bakış açısı ile PKK’nın İran-İrak savaşı sonucu bölgede doğan güç boşluğunun bir neticesi sonucu varlık bulduğunu belirtmiştir. bkz. ÖZDAĞ, Türk Ordusunun PKK Operasyonları, s. 50

⁶⁹ İran, bir yandan ideolojik farklılıkların etkisi ile Türk siyasalını sınırlama yahut baskı altında tutmak amacıyla, bir yandan da Irak ile yaşadığı siyasal ve askeri çatışmalarda bölge içi denge unsuru yakalamak adına PKK’yı dönem dönem desteklemiştir. Nitekim İran, ancak 2002 gibi geç bir tarihte PKK’yı terör örgütü olarak kabul etmiştir.

Tıpkı İran gibi Suriye de Türkiye ile yaşadığı anlaşmazlıklarda PKK’yı (üstü kapalı bir üslupla)bir dış politika aracı olarak kullanma eğilimi göstermiştir. Bu politika kapsamında Suriye, PKK ile beraber Marksist-Leninist Ermeni örgütlerini de Türkiye’ye karşı desteklemiştir.

İsrail’in meseleye yaklaşımını en iyi anlatacak ifade 1983 yılında dönemin İsrail Dış İşleri Bakanı’ndan gelmiştir. İzak Şamir’e göre: ‘‘Bu, kendi topraklarında bağımsız olmak isteyen bir halkın sorunudur. Kürt topraklarını işgal altında tutan ülkeler hiç söz dinlemediklerinden; söz konusu halk da amaçlarına ulaşamamaktadır. 1991 yılında yine dönemin İsrail dış işleri bakanı David Levy benzer bir yaklaşımla PKK’nın haklı bir hareket olduğunu ima etmiştir. Yunanistan da Türkiye’ye karşı PKK’yı destekleyen ülkelerdendir. 1980’li yıllarda Yunanistan’da Lavrion başta olmak üzere PKK’nın bir çok kampa sahip olduğu, iddianın ötesinde kanıtlanmış gerçeklerdir. Oethnos Gazetesi, milletvekilleri ve emekli askerlerden oluşan bir heyetin PKK kamplarını ziyaret ettiği dizi haberini yayınlamıştır.

PKK’nın arkasında dış bağlantıları ve destekleri hakkında daha detaylı bilgi için bkz. DENKER, s.78,144 ; ŞENOCAK, s.164,169

Bu dış desteklerin açılımında Özdağ, PKK’nın Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne karşı yürüttüğü mücadeleyi ‘‘vekaleten savaş’’ olarak tanımlamaktadır. bkz. ÖZDAĞ, PKK Terörü Ne-

PKK, bölgede hatırı sayılır bir nüfuz kazanmıştır⁷⁰. Bu bölgesel güç kazanımı neticesinde PKK, Türkiye'ye karşı yürüttüğü mücadelede gerekli lojistik, finansal ve insani desteği bölgeden sağlamakta; bölgeyi adeta bir üs gibi kullanmaktadır⁷¹. Daha açıcı olması için ifade etmek gerekirse: PKK, bölgeye öylesine yerleşmiş ve bölgede öylesine etkin bir konum kazanmıştır ki Kuzey Irak bölgesi için "cephe gerisi" tabirini kullanmaktadır. PKK ve Kuzey Irak denkleminde dair bu kısa ön bilgilendirme, aynı zamanda Türkiye'nin PKK ile mücadele konseptinin odağına yerleşen sınır ötesi operasyonların gerekliliğine dair temel savları da ortaya koymaktadır.

Kuzey Irak'taki güç kaymasını önlemek ve PKK'nın lojistik, ekonomik ve insan desteği kazandığı yapılanmaya darbe vurmak amacıyla Türkiye, PKK ile mücadele konsepti dahilinde kendi tabiri ile "terör yuvası" haline gelen Kuzey Irak bölgesine 1983 yılından itibaren çeşitli aralıklarda, çeşitli çap ve hacimlerde sınır ötesi operasyonlar düzenlemiştir⁷². Bu operasyonları kronolojik bir biçimde sıralandırmak gerekirse:

- 10 Mayıs 1983 tarihinde Hakkari Uludere'de PKK ile girilen silahlı çatışmada üç Türk askerinin hayatını kaybetmesi üzerine 25 Mayıs 1983 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri(TSK), 7000 askeri personel ile Irak sınırında yer alan Zaho ve Amediye arasındaki bölgeye 5 km. girdi. TSK ile askeri düzeyde işbirliği içinde hareket eden Irak ordusu da PKK-KDP kamplarına karşı güney yönünden kapsamlı bir operasyon başlattı. Bu operasyonlara tepki gösteren KDP, Temmuz 1983'te PKK ile "KDP-PKK Dayanışma İlkleri" adı altında bir protokol imzalayarak PKK'yı Türkiye'ye karşı verdiği mücadelesinde destekleme kararı aldı⁷³.
- Kuzey Irak üzerine ikinci sınır ötesi operasyon 1984 Ekim'inde yapılmıştır.
- Çukurca Karakolu'na yapılan saldırı neticesinde 14 Türk askerinin hayatını kaybetmesi üzerine başlatılan 12 Ağustos 1986 tarihli operasyonda Barzani kontrolündeki kaynaklara göre 165 militan öldürülmüştür.

---

den Bitmedi, Nasıl Biter?, s.41,42

⁷⁰ ŞENOCAK, s.149,163

⁷¹ ÖZDAĞ, PKK Terörü Neden Bitmedi, Nasıl Biter?, s.207

⁷² Operasyonlar hakkında bkz. USAK, s.26-27

⁷³ ORAN, Türk Dış Politikası, II. Cilt, s.133

- 4 Mart 1987 tarihli hava operasyonlarında Era, Sırat ve Almış çevresinde konuşlanmış PKK kampları hedef alınmıştır. Operasyonların kapsam ve şiddeti PKK'nın bölgedeki varlığının sorgulanır hale gelmesine yol açmıştır. Bu operasyonların ardından KDP'de baş gösteren güvenlik kaygılarına bağlı olarak PKK ile KDP arasında gerginlik başlamış; KDP, PKK'ya Türkiye'ye dönme konusundaki baskılarını şiddetlendirmiştir.
- 1991 yılında sınır ötesi operasyonlar, üç yıllık aranın ardından yoğun bir biçimde tekrar başlatılmıştır. Bölgedeki Kürt aşiretlerinin desteğinin de sağlandığı bu operasyonlarda istatistiksel manada önemli başarılar elde edilmiştir. Bu dönemde dikkat çekici olan bir diğer husus ise TSK'nın önceki dönemlerdeki gir-vur-çık politikasının aksine bölgede kalıcı olarak konuşulmak amacıyla askeri personel ve istihbarat personelinin oluşan bir grubu bölgede bırakması olmuştur.
- 1992 yılının bahar ve yaz aylarında havadan ve karadan çeşitli kereler sınır ötesi operasyonlar düzenlenmiştir. Ekim ayı içinde düzenlenen ve 15 bin kadar askerin tank ve hava desteği altında sınırı geçtiği operasyon, 1992 yılının en kapsamlı operasyonu konumundadır. PKK'nın İran topraklarında artan etkisine karşı aynı dönemde Irak operasyonlarına bağlı bir biçimde İran üzerine de paralel operasyonlar düzenlenmiştir.
- Ocak 1994'te PKK'lılara mühimmat sağlayan ve lojistik destek veren Zeli Kampı'na hava operasyonu düzenlenmiştir. Aynı yılın Nisan ayında gerçekleştirilen kara operasyonunda TSK, 5000 asker ile sınırın 5 km. kadar içerisine girmiştir.
- 1995 yılının Mart ayında gerçekleştirilen Çelik Operasyonu, 35 bin askerin katıldığı ve söz konusu döneme kadarki en kapsamlı operasyon olmuştur. Ancak sınırdan içeri 60 km. girilen bu operasyonda istenilen sonuç alınmamıştır.
- 1996 bahar aylarında düzenlenen bir çok hava operasyonunda Zap, Haftanın ve Kumri bölgelerindeki PKK kampları bombalanmış; bu operasyonlar sonrasında Barzani, saldırılarda sivillerin de öldüğünü belirterek Türkiye'yi suçlamıştır.
- Aralık 1997'de düzenlenen ve 20 bin askeri personelin katıldığı 'Çekiç Operasyonu'na KDP güçleri de bölgesel destekte bulunmuştur.

- 1998 yılının bahar aylarında düzenlenen ‘‘Murat Operasyonu’’na 15 bin kadar askeri personel katılmış ise de söz konusu operasyon sonunda beklenen hedeflere ulaşılamamıştır
- 1999 yılında düzenlenen ‘‘Sandviç Operasyonu’’ sırasından hava ve kara operasyonları eşgüdümlü bir biçimde gerçekleştirilmiştir. Lolan ve Hakurke’ye düzenlenen hava operasyonlarında önemli sonuçlar elde edilmiştir.
- 1998-2003 yılları arasında PKK’nın ilan ettiği tek taraflı ateşkesin de etkisiyle bölgeye yönelik kapsamlı bir operasyon gerçekleştirilmemiştir.
- 7 Ekim 2007’de 13 köy korucusunun öldürülmesi ve bu olayın hemen bir kaç gün sonrasında 13 Türk askerinin PKK tarafından düşürüldükleri pusuda hayatlarını kaybetmişlerdir. Bu sıcak gelişmelerin ertesinde TBMM, 507 kabul oyuna karşın 19 ret oyuyla Irak’ın kuzeyine karşı sınır ötesi operasyonlar için tezkere verilmesini kabul etmiştir. Tezkerenin çıkması ile beraber Türk Genelkurmay’ı Irak sınırına 100 bin askerlik bir yığınak yapmış ve 21 Ekim 2007 tarihinde Kuzey Irak’a yönelik hava hareketini başlatmıştır. Hava hareketini takiben sınırlı hacimde de olsa bazı kara operasyonları da düzenlenmiştir. 16 Aralık 2007’de 50 savaş jetinin katıldığı hava operasyonlarında Türk güçleri Irak hava sahasının 90 km. içlerine kadar girmişlerdir.
- 2007 yılından itibaren Türk kuvvetlerinin kapsamlı operasyonlar düzenlediğine şahit olunmamıştır. Sınırdaki zaman zaman hareketlilikler yaşansa da operasyonlar daha çok hava hareketleri şeklinde tertip edilmektedir.

Çeşitli çap ve hacimlerde düzenlenen sınır ötesi operasyonlar, gerek Kuzey Irak’taki bölgesel siyasi güçlerin gerek batılı güçlerin bakış açıları nezdinde sıklıkla tartışma konusu haline getirilmiştir. Bu tartışmalar içinde PKK ve PKK’yı destekleyen yanlı bakış açılarına sahip odaklar kadar meseleye hukuksal düzlemde meşruiyet sorgusu biçiminde yaklaşanlar da mevcuttur. Çalışmanın ruhu ve objektivitenin gerekleri uyarınca Türkiye’nin Kuzey Irak operasyonları hukuksal bir düzlemde irdelendiğinde sınır ötesi operasyonlar üzerinde dönemsel bir tasnife gitmek gereği doğmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’nin sınır ötesi operasyonlarında birinci dönem, ikili anlaşmalardan doğan sıcak takip hakkına; ikinci dönem ise BM Anlaşmasından doğan meşru müdafaa hakkına bağitlanarak incelenmelidir.

2.1. İkili Anlaşmalardan Doğan Sıcak Takip Hakkı⁷⁴ Kapsamında 1991 Öncesi Dönem

Türkiye ile Irak arasında sınır güvenliği ve işbirliğine dair imzalanmış üç temel anlaşma bulunmaktadır:

- 1) **5 Haziran 1926 tarihli Sınır Anlaşması:** Türkiye, İngiltere ve Irak'ın taraf olduğu anlaşma Ankara'da akdedilmiştir. İki bölümden oluşan anlaşmanın birinci bölümü taraflar arasındaki sınırı belirlerken ikinci bölümü oluşturan 6 ve 13. maddeler arası kısım, iyi komşuluk ilişkileri üzerine düzenleyici hükümlerden oluşmaktadır. Söz konusu anlaşmanın ikinci bölümünde yer alan 9. madde sınır bölgelerinde cürüm işleyip sınırın öte tarafına kaçanların tutuklanıp iade edilmesi ile ilgilidir. Bu bağlamda 9. madde üzerinden sınır bölgeleri için adli işbirliği kurulmaktadır.

12.madde '*sınır bölgesinde öteki devlete karşı yöneltilmiş hiçbir propaganda örgütüne ya da kuruluşuna izin vermeyecektir.*' diyerek siyasal öncelikleri yoğun olan bir güvenlik çemberi oluşturmuştur.

- 2) **29 Mart 1946 tarihli Dostluk ve İyi Komşuluk Anlaşması:** 5 Haziran 1926 tarihli sınır anlaşmasının ikinci bölümünün yerini alan bu anlaşma da tıpkı ilk anlaşma gibi sınır güvenliğinin sağlanmasına ve işbirliğine yönelik taahhütlerde bulunmaktadır⁷⁵.

⁷⁴ **Sıcak Takip Hakkı:** Sıcak takip hakkı deniz hukukunda yerleşmiş tarihsel bir haktır ve 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesinin 111. maddesi ile de açıkça tanınmıştır. Buna göre iç sularında, takımda sularında ya da bitişik bölgesinde yasaları ve yönetmelikleri çığnayan bir devlet, suçu işleyen gemiyi açık denize kadar takip edebilir, durdurabilir ve gerekli işlemleri yapabilir. İzleme hakkını kullanan devletin bu izlemeyi radarla değil gözle yapması, gemiyi kendi deniz alanlarını henüz terk etmemişken izlemeye başlaması, takibi yetkili devlet gemileri ile gerçekleştirmesi ve izlemenin hiçbir şekilde kesintiye uğramaması gerekmektedir. Takip açık denizde de devam edebilmektedir; ancak gemi başka bir devletin karasularına girdiği anda sona ermek zorundadır. Deniz hukukundaki bu hakkın, kara ülkesinde de geçerli olduğuna dayalı görüşlere ve uygulamalara sıklıkla rastlanmaktadır. Deniz alanları söz konusu olduğunda hiçbir devletin egemenliği altına girmeyen uluslararası alanların varlığı, izleme hakkı bakımından sorun çıkmasını engellemektedir ama karada böyle bir uluslararası alan bulunmamaktadır. Dolayısıyla bir devlet ülkesinde suç işleyen kişilerin ya da grupların takibine başka bir devletin ülkesinde devam edilmek durumundadır. Bu nedenle takibin hemen suç işlendikten sonra başlaması, denizdeki takip hakkında olduğu gibi gözle yapılması, kesintiye uğramaması ve en önemlisi, ülkesinde devam edeceği devletin açık rızasının varlığı bu hakkın kullanılabilmesi için şarttır.

⁷⁵ USAK, s.24

1946 tarihli anlaşmanın 6. maddesinde sayılan 6 ek protokolden 6. ek protokolün 1. maddesine göre:

“... Taraflar; iki memleket arasındaki hududun her iki yanında 75'er kilometrelik bir bölgede çıkacak ve hudut münasebetlerinin ahengini bozacak mahiyetteki her türlü olay ve anlaşmazlığın çözülmesini sağlamak hususunda anlaşmışlardır.”

Aynı protokolün 11. maddesi:

“...hudut bölgelerinin öteki tarafın güvenlik ve ülke bütünlüğüne karşı yöneltilcek hareketler için kullanılmasına, her birinin kendi toprağında kendi takdirine bırakılan uygun tedbirlerle karşılıklı olarak engel olmayı taahhüt ederler.”

14. maddede ise:

“taraflar hududu, silahlı şahısların taarruzlarına karşı korumak için bütün faydalı tedbirleri almayı taahhüt ederler.” denilmektedir. 6. ek protokolün 1, 11 ve 14. maddelerinin sınır güvenliğini sağlamak hususunda önemli taahhütlerde bulunduğu görülmektedir.

Birçok araştırmacının yanıldığı üzere söz konusu anlaşmalar ve ek protokolleri herhangi bir biçimde sınır ötesi operasyon yahut sıcak takip hakkına müsaade etmemekte; yalnızca sınır güvenliğinin sağlanmasına ve adli işbirliğinin koordine edilmesine yönelik kapsamlı taahhütleri barındırmaktadır⁷⁶.

- 3) **15 Ekim 1984 tarihli Türkiye-İrak Güvenlik Protokolü:** Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu ve Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Necdet Öztoran'un Bağdat ziyareti sırasında imzalanan protokol, her iki ülkeye de ön izin olmaksızın diğer ülke topraklarına 5. kilometreye kadar sıcak takip yapma hakkı tanımaktadır. Söz konusu anlaşma dört yıllığına akdedilmiştir⁷⁷. Bu bağlamda Türkiye, 1984 yılında imzalanan güvenlik protokolü ile akit devletin rızasını alarak; 1984-1988 arası dönemde gerçekleştirdiği sınır ötesi operasyonlar için hukuksal bir meşruiyet tabanına kavuşmuş olmaktadır.

⁷⁶ ORAN, Türk Dış Politikası, I. Cilt, s.267,268

⁷⁷ Anlaşmanın ömrü bu dört yıl ile sınırlı kalmıştır. Anlaşmanın süresinin tekrar uzatılmamasının sebebi olarak Türkiye'nin sıcak takip hakkını Irak'a kullanılmaması istememesi, ileri sürülmektedir.

2.2. Meşru Müdafaa Hakkına Dayanan 1991 sonrası Dönem

1991 Körfez Savaşı'nın hemen ertesinde Saddam'ın, ayaklanan Kuzey Irak Kürtlerine karşı başlattığı operasyonlar, bir güvenlik bunalımı ve insani krizin doğmasına sebep olmuştur. Bu gelişmelerin sıcağında dönemin ABD Başkanı Bush'un 10 Nisan 1991 tarihinde bir deklarasyonla bildirdiği, 5 Nisan 1991 tarih ve 688 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı⁷⁸ uyarınca Irak'ın, 36. paralelin kuzeyindeki topraklarda gerçekleştirebileceği her türlü askeri faaliyet yasaklanmıştır⁷⁹. Söz konusu BM kararı ve uygulamalarının çözümünde Kuzey Irak Bölgesi, hukuki mahiyette(*de jure*) Irak'ın bir parçası olmaya devam ederken; fiiliyatta(*de facto*) bir tür devletsiz alan haline gelmiştir⁸⁰.

688 sayılı kararın Türkiye ile PKK arasındaki dengelere sirayetini, Türkiye'nin aleyhine bir süreç evrimi olarak okumak mümkündür. 688 sayılı karar uyarınca Irak ordusunun bölgeden uzaklaştırılması ve Irak hükümetinin egemenlik yetkisinin kısıtlanması sonucu bölgede oluşan siyasal boşluk, PKK için geniş bir hareket alanı anlamına gelmektedir. Bu da hiç kuşkusuz PKK'nın Türkiye'yi hedef alan mücadelesinde ciddi bir yoğunlaşmaya sebep olan, önemli bir gelişmedir. Nitekim 1992-1995 arası dönem, Türkiye'ye yönelik saldırılar kapsamında PKK'nın en faal olduğu dönemdir. Bu yoğunluk karşısında reaksiyoner bir biçimde PKK ile mücadelesini yoğunlaştırma gereği duyan Türkiye'nin sık ve hacimli askeri operasyonları, meşru müdafaa hakkına dayandırılmaktadır. Türkiye'nin 1991 sonrası dönemde gerçekleştirdiği sınır ötesi operasyonların meşru müdafaa hakkı ile ilişkilendirilip ilişkilendirilemeyeceği sorunsalının çözümü için "BM Anlaşması genelinde kuvvet kullanma yasağı ve bu yasağın istisnaları, meşru müdafaa hakkının şartları ve silahlı çatışma tanımları" parametrelerinin çizeceği tablonun irdelenmesinde fayda vardır.

2.2.1. BM Anlaşması uyarınca kuvvet kullanma yasağı ve istisnaları:

BM Anlaşması 2/4. maddede hükmedildiği üzere: "*Teşkilatın üyeleri, milletlerarası münasebetlerinde gerek bir başka devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı gerek BM'nin amaçları ile telafi edilemeyecek herhangi bir surette, tehdide veya kuvvet kullanımına başvurmadan kaçınırlar.*" Böylece BM Anlaşması bir devletin bir diğer devlete karşı tek taraflı bir biçimde kuvvet kullanmasını yasaklamaktadır. Anlaşmanın 2/3.

---

⁷⁸ Söz konusu karar ABD'nin Irak'a girdiği 2003 yılına kadar geçerli kalmıştır.

⁷⁹ ARMAOĞLU, s.890

⁸⁰ USAK, s.25; TEZER, 157; ARMAOĞLU, s.890,891

maddesinde ise devletlerarası anlaşmazlıkların uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye atmayacak bir biçimde barışçı yollardan çözümlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır⁸¹. 2/4. madde açılımında kuvvet kullanma tehdidi ve kuvvet kullanma yasaklanırken saldırı, silahlı saldırı ve müdahale eylemleri kuvvet kullanma biçimleri olarak belirtilmiştir.

BM Anlaşması'na taraf olan devletlerin üstlendikleri bu kuvvet kullanma tehdidinde bulunmama ve kuvvet kullanmama yükümlülüklerine, geçerli ve uygulanabilir olan iki istisna durum geliştirilmiştir. Bunlardan ilki: Yetkili organ olan Güvenlik Konseyi'nin olaya el koymasına kadar geçerli olan geçici nitelikteki, devletlerin tek taraflı kuvvet kullanmaları ile ilintili meşru müdafaa halidir ve BM Anlaşması'nın 51. maddesi ile düzenlenmektedir. Kuvvet kullanma yasağına karşı ikinci istisna ise doğrudan BM kararı ile kuvvet kullanma durumudur⁸². BM Anlaşması'nın VII. bölümü, 39.madde ile BM Güvenlik Konseyi'ne barışın tehdidi, bozulması ve saldırı durumunda tavsiyede bulunma yetkisi tanırken aynı bölümün 41 ve 42. maddeleri Güvenlik Konseyi'ne gerekli kararları alma ve tedbirlere başvurma hakkı tanımaktadır.

2.2.2. Meşru müdafaa hakkı: Temel ilkeler ve şartlar: BM Anlaşması'nda 'meşru müdafaa' hakkının tanzim edildiği 'Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler' başlıklı VII. bölümün 51. maddesi şu şekildedir:

*'Bu anlaşmanın hiçbir hükmü, BM üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına halel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in işbu anlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin kurulması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez.'*⁸³

Meşru müdafaa hakkının ilkesel tanziminin yapıldığı 51.madde kapsamında, söz konusu hakkın doğal bir hak olarak gerektiğinde Güvenlik Konseyi gözetiminde kullanılmak üzere saklı tutulduğu görülmektedir. 51.maddeye yönelik öncelikli şart ise silahlı bir saldırının mevcudiyeti olarak

---

⁸¹ TOPAL, s.86

⁸² KESKİN, s.132

⁸³ BM Anlaşması tam metni için bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf> (erişim tarihi: 18.06.2012)

belirlenmiştir. Diğer belirleyici şartlar ise gereklilik (barışçıl, makul yolların tüketilmiş olması), aciliyet (silahlı saldırılar ile meşru müdafaa hakkının kullanılması arasında zamansal bütünlük), orantılılık (saldırıları püskürtmek için gerekenden fazla güç kullanmama) ve bildirim (Güvenlik Konseyi'ne saldırıya ve hakkın kullanılacağına dair bilgilendirmede bulunma) olarak sıralanabilir⁸⁴.

2.2.3. Devlet dışı aktörlerin silahlı çatışmalarda yeri: Meşru müdafaa hakkının kullanım şartı için öncelikle bir silahlı saldırı mevcudiyetinin aranıldığından bahsedilmisti. Ancak BM Anlaşması metinlerinde söz konusu silahlı saldırının özelliklerine dair herhangi bir açıklayıcı tanım yapılmamıştır. Bu bağlamda devlet dışı aktörlerin silahlı saldırı faili sayılıp sayılamayacağı; sayılacaklar ise hangi yoğunluktaki eylemlerin silahlı saldırı kapsamına alınacağına dair doktriner düzeyde hayli hararetle fikir çatışmaları doğmuştur.

BM Anlaşması'nın imza edildiği dönem ve şartları göz önünde tutulursa anlaşmanın ruhuna uygun olarak silahlı saldırı ve meşru müdafaa kavramlarının devletlerarası ilişkiler ile sınırlı ve bağlantılı olduğu görülecektir. Bu geleneksel görüş 12.12.1974 tarih ve 3314 sayılı BM Genel Kurul kararı ile daha da somutlaşmıştır. Kısaca BM Saldırı Tanımı Kararı olarak anılan bu sekiz maddelik karar, açıkça saldırının bir devletten bir başka devlete yönelerek gerçekleşebileceğini ifade etmektedir. Ayrıca ilgili kararın 7. maddesi ile self determinasyon, özgürlük ve bağımsızlık haklarının saldırı tanımından bir zarar görmediği de vurgulanarak ulusal kurtuluş hareketlerinin hukuki konumu korunmaya çalışılmıştır⁸⁵. Bu bağlamda devletler ile devlet dışı aktörlerin münasebetleri arasında silahlı saldırı halinin varlığından söz etmek olanaklı görünmemektedir.

Uluslararası politik ve hukuki sistemin statik bir karaktere sahip olmaması sonucu yaşanan gelişmeler, oluşan tikanıklıkların çözülmesi adına sistemi yeni kavram ve tanım arayışlarına yöneltmiştir. Nitekim devletler ile devlet dışı aktörler arasındaki uzun süreli çatışmaları tanımlayan ve genellikle terörizmle mücadele ile özdeşleştirilen “Düşük Yoğunluklu Savaş”, sonuçları itibari ile devletler arası bir savaşı aratmayabilmektedir⁸⁶. Gelişmelerin ışığında BM Anlaşmasına hakim geleneksel görüşün aksine uluslararası yargı organlarının içtihatları ve ilerleyen dönemlerdeki BM

---

⁸⁴ ARAL, s.26,30

⁸⁵ TEZCAN, s.359

⁸⁶ TOLUNER, s.247

kararları, kavramsal olarak bu tür mücadelelerin de silahlı saldırı kapsamında değerlendirilebileceğini belirtmektedir. Bu süreçte ilk olarak Uluslararası Adalet Divanı (UAD), verdiği Nikaragua Davası kararında silahlı saldırı için bir başka devlet tarafından desteklenmiş olma ve saldırı ağırlığının oranı tespitlerinde bulunmuştur⁸⁷. UAD'ın bu kararı, dar yorumcu görüşe paralel bir çerçevede de olsa silahlı saldırı faili ve tanımına dair geleneksel görüşü esnetmiştir. Hakim geleneksel görüşteki kırıma ise 9/11 olayları sonrasında yaşanmıştır. BM Güvenlik Konseyi, 9/11 olayları ile ilgili olarak almış olduğu 12 Eylül 2001 tarih ve 1368 sayılı kararda söz konusu eylemleri, uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdit olarak nitelendirmiş ve BM Anlaşması'na uygun olarak bireysel ve ortak meşru müdafaa hakkını onaylamıştır. 29 Eylül 2001 tarihinde alınan terörizmle mücadele temalı 1373 sayılı karar ile bu hakka tekrar atıf yapılmıştır⁸⁸. BM tarafından alınan bu kararlar doğrultusunda doktrindeki geniş yorum⁸⁹ etkinlik kazanmış, terör eylemlerine karşı düzenlenecek askeri müdahaleler için kolaylaştırıcı bir adım atılmıştır.

Bu tabloda oluşan kuvvet kullanma ve meşru müdafaa hakkına dair genel hatlar, Türkiye'nin sınır ötesi operasyonları özeline aktarılacak olunursa:

- Irak yönetimi ve bölgesel yönetimin Nikaragua örneğinde görüldüğü şekliyle PKK'ya açık bir desteğinin varlığından söz etmek oldukça zordur. Ancak net olan şudur ki tüm girişim ve çabalara rağmen PKK bölgedeki aktif varlığını devam ettirmekte ve Kuzey Irak üzerinden Türkiye'ye yönelik saldırılarını sürdürmektedir. PKK'nın durdurulmasına yönelik Irak ve Türkiye arasındaki tüm diyaloga rağmen bu eylemselliğin devam etmesi barışın korunması adına "son çare"nin tüketildiğini ve bu suretle sürecin meşru müdafaa için gerekli ön şartlardan olan "gereklilik" şartını taşıdığı görülmektedir.
- Türkiye'nin gerçekleştirdiği askeri operasyonların refleksif bir tutum ile saldırı sonrası dönemlere tekabül ediyor oluşu "aciliyet" şartının gerçekleştiğini göstermektedir. Öte yandan Kuzey Irak'tan Türkiye'ye yönelen terör saldırıları münferit birer eylem olmaktan ziyade düzenli ve tekrarlı eylemlerdir. Bu özellik hiç kuşkusuz gereklilik şartının güçlenmesi ile ilintilidir.

---

⁸⁷ KAYA, s.174-175

⁸⁸ TOPAL, s.105-106

⁸⁹ Yorum öylesine genişlemiştir ki Bush Doktrini olarak literatüre geçen yaklaşım kapsamında ABD, yoğun eleştirilere tabi kaldığı üzere önleyici meşru müdafaa hakkını bir dış politika aracı olarak kabul etmiş ve bu paralelde eylemler-müdahaleler gerçekleştirmiştir.

- Türkiye'nin Kuzey Irak'a yönelik operasyonlarında PKK kampları olarak tabir edilebilecek nokta hedeflere odaklanılmış ve operasyonlar gerektiğinden daha uzun sürdürülmemiştir. Ezcümle mevcut Irak Devlet Başkanı Celal Talabani'nin de ifade ettiğii üzere Türk devletinin askeri operasyonları, sınırlı ve geçici özellik taşımaktadır.
- Uluslararası camiada bazı çevreler bildirim şartını, meşru müdafaa hakkının olmazsa olmaz kriteri olarak değerlendirmektedir. Ne var ki doktriner düzeydeki bu tartışmaların ötesinde UAD'ın Nikaragua Davası üzerinden meseleye yaklaşımı, ilgili eylemler için Güvenlik Konseyi'ne ön bildirimde bulunmuş olmamanın hakkı ortadan kaldıran ya da sakatlayan bir durum olmadığı; ancak gerekli değerlendirmelerde zayıflatıcı etki olarak değerlendirebileceğii şeklinde olmuştur⁹⁰. Bu bağlamda Türkiye'nin, Kuzey Irak'a yönelik sınır ötesi operasyonlarının tamamında BM Güvenlik Konseyi'ne bildirim şartını yerine getirmemiş olmasına karşılık UAD içtihadı doğrultusunda net olarak görülecektir ki bu noksanlık, hakka hanel getirebilecek bir noksanlık değildir.

SONUÇ

Türkiye'nin PKK ile mücadele konsepti ve bu konsept dahilindeki sınır ötesi operasyon kavramlarının hukuksal zeminini görebilmek adına açılması gerekli en önemli düğüm, terörizm ve gerilla savaşı kavramlarının iç içe geçmesine bağlı olarak oluşan PKK'nın kimlik sarmalı idi. Sarmalın çözüm ihtiyacının yoğun içerik olarak belirlenmesi, hem iç hukuk hem de uluslararası hukuk boyutunu belirginleştirecek şartların incelenebilmesi adına önem taşımaktaydı. Nitekim terörist ve gerillanın hukuken tanımlanma ve haklar noktasında nüans ötesi ayrımlara sahip olduğu belirtilmişti.

Deskriptif yaklaşımla hazırlanan birinci bölümde PKK'nın kendini ulusal kurtuluş hareketi olarak tanımladığı, buna karşın Türkiye'nin ısrarla "terör örgütü" tanımlamasına başvurduğu görüldü. PKK'nın girift eylem metodolojisi göz önünde tutulduğunda kırsaldaki panoramanın PKK'yı doğrular niteliğine karşın metropol eylemlerinin bir kırılma noktası yaratarak Türk tarafının resmi tezini kuvvetlendirdiğii ve hukuki savaşı kimliğini kaybettiğii, çeşitli tanım ve hukuk normları üzerinden netleşti. Terör tanım

---

⁹⁰ TEZER, s165,169

ve mevzuat normlarının ortak noktasında duran sivil halkın hedef alınmış olması kriterinin PKK'da var olması, PKK'nın kavramsal olarak gerilladan ziyade terörizme eş bir noktada pozisyon almasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda "kırsalda gerilla metodolojisini benimsemiş bir terör örgütü" tanımı, en gerçekçi tespit olarak bölüm sonunda yerini buldu.

Türkiye'nin PKK'ya karşı giriştiği mücadelenin askeri boyutunda en hacimli yere sahip olan sınır ötesi operasyon kavramı, mühim derecede hukuksal gereklilik ve hassasiyet içeren bir kavramdır. Nitekim söz konusu kavram, Türkiye'nin silahlı kuvvetlerini kullanarak bir başka devletin egemenlik sahasına girmesi ile ilgilidir. Türkiye'nin Kuzey Irak üzerine gerçekleştirdiği sınır ötesi operasyonların uluslararası hukuk nezdinde meşruiyetinin irdelendiği ikinci bölüm, ayracın 1988 yılına(1988-91 arası 3 yıllık eylemsizlik dönemi göz önünde tutulduğunda 1988 yerine 1991 yılı ayırım noktası olacaktır) denk geldiği iki dönem üzerinden incelenmiştir. Birinci dönem, Türkiye ile Irak arasında imzalanan 15 Ekim 1984 tarihli Güvenlik Protokolü'nden doğan sıcak takip hakkı çerçevesinde çizilmiş bir eksende seyretmiştir. Türkiye, protokolün yürürlükte olduğu 1984-1988 arası dönemde gerçekleştirdiği sınır ötesi operasyonlarında, Irak'ın protokol dahilinde gösterdiği rızaya dayanarak yine ilgili protokolden doğan sıcak takip hakkını kullanmıştır; yani hak, taraflar arasındaki mutabakattan doğmuştur. Bu bağlamda 1988 öncesi dönemde Türkiye'nin gerçekleştirdiği sınır ötesi operasyonların hukuki kanalında bir tıkanma yahut açmaz söz konusu değildir. Türkiye'nin sınır ötesi operasyonlarının hukuksal açıdan sorgulanırlığı, 1991 sonrası döneme aittir. Dört yıllığına imzalanan Güvenlik Protokolü'nün uzatılmaması; ancak Türkiye'nin PKK ile mücadele serüveninde sınır ötesi operasyonlarına devam etmesi, hukuksal meşruiyetin çeşitli platformlarda tartışma konusu olmasına sebep olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti siyasi sınır ötesi operasyonlarında ihtiyaç duyduğu hukukilik zeminini, meşru müdafaa tezi ile doldurmaya çalışmıştır. Türkiye'nin meşru müdafaa hakkı kullanımına yönelik -meşru müdafaa hakkına başvurmanın öncelikli şartı olan- silahlı saldırı açmazı, Türkiye'nin tezi karşısında öne çıkarılan ana sorunsal olmuştur. Uluslararası barış ve güvenliği koruma maksadıyla kuvvet kullanmama ilkesinin ana tema olduğu BM Antlaşması içinde tanzim edilen ve kuvvet kullanmama ilkesine istisnai haller başlığı altında yeri olan meşru müdafaa hakkı, ancak bir silahlı saldırı karşısında kullanılabilir bir haktır. Bu bağlamda hakkın kullanımı için kavramsal olarak netleştirilmesi gereken öge,

silahlı saldırı unsurudur. BM Antlaşması'nın imzalandığı dönemde hakim olan geleneksel görüş, silahlı saldırıyı devletlerarası düzeyde algılamaktadır. Geleneksel görüşün kavramsal açılımına göre devlet dışı unsurların eylemleri, hakkın kullanımında öncül şart olan silahlı saldırı kapsamında değerlendirilmemektedir. Türkiye Cumhuriyeti siyasalının tezine geleneksel görüş üzerinden yöneltilen esasa yönelik bu eleştiriye cevap, konjonktürel gelişmelerin sıcağında esnekliği yakalayan Nikaragua Davası kararları ve 11 Eylül olaylarının hemen ertesinde BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlardan gelmiştir. UAD içtihatları ve BM kararları, silahlı saldırının devlet dışı aktörlerden de gelebileceği yorumunun somutlaşmasını sağlamıştır. Bu bağlamda PKK'nın Türkiye'ye karşı silahlı saldırı halinde olduğu tezi, uluslararası hukuk nezdinde emsallere ulaşarak güçlenen bir argümandır. Meşru müdafaa hakkının diğer şartları olan gereklilik, orantılılık ve aciliyet ilkelerinin mevcudiyeti, Türk tarafının tezini güçlendirirken BM Güvenlik Konseyi'ne bildirim şartının yerine getirilmemiş olmasının hakka hâlel getirecek bir argüman olmadığı, yine UAD kararlarında görülmüştür. Nitekim BM tarafından Türkiye'nin sınır ötesi askeri eylemlerine karşı herhangi bir uyarı yahut kınama bildiriminde de bulunulmamıştır.

Türkiye ile PKK arasındaki çatışmanın kendi sınırlarına sığraması sonucu sürece müdahil olan Irak'ın, Türkiye'nin gerçekleştirdiği sınır ötesi operasyonlar ile münhasır egemenlik hakkının ihlal edildiği savı, Türkiye'nin sınır ötesi operasyonlarına karşı doğrudan muhatabından yönelen bir diğer eleştiridir. Bu eleştiri karşısında ivmelenen iki parametre Türk tarafının tezini kuvvetlendirmektedir. Bu parametrelerden ilki, 1991-2003 arası süreci kapsayan ve Irak siyasalının, sınır ötesi operasyonların yöneldiği bölgede egemenlik haklarının kısıtlanması ile ilintili olan 688 sayılı BM kararıdır. İlgili BM kararı neticesinde Kuzey Irak'ta Saddam hükümetinin her türlü askeri faaliyeti yasaklanmış ve netice itibarı ile söz konusu bölge, fiili mahiyette bir tür devletsiz alan haline gelmiştir. Bu bağlamda 1991-2003 arası süreçte Irak siyasalının, Türkiye'ye yönelen silahlı saldırıya karşı gereken önlemleri alamaması, Türkiye'nin kendi tedbirlerini kendisinin alması zorunluluğunu doğurmuştur.

2003 yılında ABD'nin Irak'a müdahalesi neticesinde Saddam iktidardan düşmüş ve böylece söz konusu BM kararının uygulanırılığı nihayete ermiştir. İkinci parametre de bu noktada doğmaktadır. 688 sayılı

karardan doğan kısıtlamanın sona ermesiyle Kuzey Irak tekrar devletli bir bölge haline gelmiştir. Irak, 2004 yılında terör örgütü listesine dahil ettiği PKK'ya karşı BM'in terörle mücadelede kolektif sorumluluk prensibi uyarınca birtakım yükümlülükler altına girmiştir. Öte yandan Irak, ABD ve Türkiye arasındaki diyaloglarda, PKK'nın Kuzey Irak'taki varlığının sona erdirilmesi ve bu bağlamda Türkiye'ye yönelen tehdidin bitirilmesi adına bir çok vaatte bulunulmuştur. Ancak gerek taraflar arasındaki diyaloglar gerek BM'in prensipleri doğrultusunda tatmin edici seviyede engelleyici adımlar atılmamıştır. Bu şartlar altında Türkiye'nin meşru müdafaa hakkını kullanıyor oluşu, münhasır egemenliğe saldırı ile özdeşleştirilememektedir. Nitekim Türkiye, sınır ötesi operasyonlara Irak hükümetinin gerekli tedbirleri almada yetersiz kalması sonucu başvurmaktadır.

Gelinen nokta, Türkiye'nin PKK ile mücadelesinde Kuzey Irak bölgesine gerçekleştirdiği operasyonların-özellikle 1991 sonrası döneme dahil olanların- meşru müdafaa konsepti içinde hukuki bir tabana sahip olduğunu göstermektedir. Ancak 28 Aralık 2011 tarihinde yaşanan ve kamuoyunun belleğine Uludere hadisesi olarak kazınan olaylar, sınır ötesi operasyonların farklı bir bakış açısında sorgulanır olmasına neden olmuştur.

28 Aralık 2011 akşamı Türk Silahlı Kuvvetleri'nin insansız hava aracı görüntüleri ve istihbarat paylaşımına dayanarak eylem hazırlığındaki PKK militanları oldukları zannı ile Türkiye-Irak sınırının Irak yakasında gerçekleştirdiği hava operasyonu sonucu sonradan kaçakçı oldukları anlaşılan 34 kişi hayatını kaybetmiştir. 34 sivilin hayatını kaybettiği hadise sonrasında yurt içi ve yurt dışı kamuoyunun büyük kısmı ve birçok basın-yayın organı meseleyi bir katliam olarak değerlendirmiştir. İnsan Hakları Derneği, yayınladığı 3 Ocak 2012 tarihli raporunda 34 köylünün yaşam hakkının ihlal edildiğini ifade etmiştir⁹¹. Türkiye'ye yönelen eleştirilerin temel haklar noktasında yoğunlaştığı, Türkiye'nin eyleminin ise güvenlik gerekçelerine dayandığı bir atmosferde "güvenlik mi haklar mı paradoksu" çözüm beklemektedir. Bu noktada önemli bir içtihat ve açıcı bir dimağ olarak refere edilebilecek olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Kılıç kararında belirtildiği üzere:

"Mahkeme...(AİHS'nin 2. maddesinin ilk cümlesinin)sadece devlete kasti ve hukuk dışı öldürmeden kaçınma değil aynı zamanda yetkisi içindeki

⁹¹ Raporun tam metni için bkz. http://www.ihd.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=2491:roboski-katliami-raporu-03-ocak-2012&catid=30:ortak-baslamalar&Itemid=80 (erişim tarihi: 18.06.2012)

kişilerin yaşamlarını güvence altına almak için gerekli önlemleri alma yükümlülüğü yükler. Bu kişinin, yaşama hakkını güvenceye almak için kişiye karşı işlenen suçlardan caydırmak amacıyla önlemek, bastırmak ve bu hükümlerin ihlallerini cezalandırmak ile desteklenmiş bir şekilde, etkin ceza hukuku hükümlerinin uygulamaya konması devletin temel görevlerindedir. Bu, ayrıca uygun durumlarda başka bireylerin suç eylemleri nedeniyle yaşamları risk altında olan kişi ve kişileri korumak için önleyici operasyonel tedbirlerin alınması ile ilgili birimlerin pozitif yükümlülüğünü de kapsar.”

İlgili kararda görüldüğü şekliyle devletin pozitif bir yükümlülüğü bulunmaktadır ve bu yükümlülük, insan hakları ihlallerinden kaçınmayı olduğu gibi insan haklarının ihlalini önleyerek bu hakların kullanılmasının gerçekleştirilmesinin sağlanmasını da içerir⁹². Karar ve yorumun açılımında ifade edilebileceği gibi; devletin yaşama hakkına saygı duyma yükümlülüğü kadar -özellikle terör ile mücadele sürecinde- korumakla yükümlü olduklarını yaşatma görevine sadık olmasının da gerekliliği büyüktür.

Türk Genelkurmayı'nın olayların hemen ardından yayınladığı bilgilendirme metni önemli gerekçeler barındırmaktadır. Bu resmi açıklamada olayın meydana geldiği yer olarak Kuzey Irak coğrafyasındaki Sinat-Haftanın bölgesinin gösterilmesi dikkat çekicidir. Nitekim söz konusu bölge sivil yerleşimlerin bulunmadığı ve PKK kamplarının varlığı ile tanınan bir bölgedir. Hava operasyonunun yapıldığı bölgenin sıcak çatışma bölgesi olduğu ortadadır. Diğer dikkat çekici husus ise terörle mücadele sürecinde edinilen tecrübelerin vurgulanması ve insansız hava araçlarının elde ettiği görüntülerin iç içeliğidir⁹³.

PKK militanlarının yakın bir süre önce gerçekleştirdiği Hantepe⁹⁴ ve Gediktepe⁹⁵ karakol baskınlarında, ağır makineli silahların (Doçka) katır sırtlarında taşınması ile yaşanan acı tecrübe, bölgenin yüksek çatışma riski taşıyor oluşu ve insansız hava aracı görüntüleri; terörle mücadele aktörlerinin korumakla yükümlü olduklarını yaşatma sorumluluğu ile birlikte tahlil edilmelidir.

---

⁹² ÜNAL, s.27

⁹³ Genelkurmay açıklaması için bkz. <http://www.internethaber.com/b--392666h.htm> (erişim tarihi: 18.06.2012)

⁹⁴ bkz. <http://nethaberci.com/sondakika-guncel-haberleri/pkk-o-silahlari-hantepeye-nasil-tasidi-59040.html> (erişim tarihi: 18.06.2007)

⁹⁵ bkz. <http://gundem.bugun.com.tr/heronlar-gediktepe-yi-fotograflamis-107422-haberi.aspx> (erişim tarihi: 18.06.2012)

KAYNAKÇA

- ALDRICH, George H., New Life for the Laws of War, American Journal of International Law, Cilt:75, Sayı:4
- ARAL, Berdal, Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999
- ARMAOĞLU, Fahir, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, Cilt:I-II(1914-1995), Alkım Yayınevi, İstanbul, 2007
- BADEY, T.J., Defining International Terrorism: A Pragmatic Approach; in Terrorism and Political Violence, 10:1; 1998
- BAL, İhsan, "Terör Nedir? Neden Terörist Olunur?", içinde İhsan Bal, der., Terörizm, USAK Yayınları, Ankara, 2006
- BARNHART, Stephan, New International Terrorism and Political Violence, Trafford Publishing, Bloomington, 2006
- BASSIOUNI, Cherif, International Terrorism; Multilateral Conventions (1937-2001), Transnational Publishers, New York, 2001
- BAŞEREN, Sertaç, Terörizm, Kavramsal Bir Değerlendirme ve Hukuki Mücadele Yaklaşımları, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı:1, 1998
- BEŞE, Ertan, Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2002
- CONNABLE, Ben; LIBICK, Martin, How Insurgencies End, Rand Corporation, California, 2010
- ÇANDAR, Cengiz, Dağdan İniş-PKK Nasıl Silah Bırakır? , TESEV, İstanbul, 2011
- DEMİREL, Emin, Dünyada Terör, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2003
- DENKER, Sami, Uluslararası Terör, Türkiye ve PKK, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1997
- FARREL, William R., "Responding to Terrorism: What, Why and When", Readings on International Law from the Naval War College Review, C.68
- FENGCHENG, Yang, Mao'nun İdeolojisi Mao ve Düşünceleri Üzerine Batılı ve Çinli Düşünürlerin Araştırmaları (1940-2007), Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011

- KAYA, İbrahim, Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk, USAK Yayınları, Ankara, 2005
- KESKİN, Funda, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve BM, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara, 1998
- KRESHNER, Michela, Special Forces in Unconventional Warfare, Military Review, Cilt:81, No:1, 2001(Ocak, Şubat)
- KWAKWA, Edward, The International Law of Armed Conflict: Personal and Material Fields of Application, Martinus Nijhoff Publishers, 1992
- LAQUEUR, Walter, Terrorism, Weidenfeld and Nicolson Books, London, 1978
- ORAN, Baskın, Türk Dış Politikası, I.Cilt, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008
- ORAN, Baskın, Türk Dış Politikası, II. Cilt, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006
- ÖCALAN, Abdullah, Sümer Rahip Devletlerinden Halk Cumhuriyetine Doğru Özgün İnsan Savunması- II. Cilt, Mem Yayınları, İstanbul, 2001
- ÖCALAN, Abdullah, Bir Halkı Savunmak, Çetin Yayınları, İstanbul, 2004
- ÖZDAĞ, Ümit, Türkiye, Kuzey Irak ve PKK, ASAM Yayınları, Ankara, 1999
- ÖZDAĞ, Ümit, Türk Ordusunun PKK Operasyonları, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2007
- ÖZDAĞ, Ümit, PKK Terörü Neden Bitmedi, Nasıl Biter?, Kripto Kitaplar, Ankara, 2009
- PAZARCI, Hüseyin, Uluslararası Hukuk, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008
- PAZARCI, Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri, 4.Cilt, Turhan Kitabevi, Ankara, 2000
- PEKMEZCİ, Necdet, APO Pilot ve Derin Devlet, Kripto Kitaplar, Ankara, 2011
- SÖNMEZOĞLU, Faruk, Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, Der Yayınları, İstanbul, 2005
- Sun Tzu, Savaş Sanatı, (çev.İbrahim Şener), Mitra Yayınları, İstanbul, 2011
- ŞENOCAK, Hasan Emre, Avrupa Terör Örgütleri ve Ülke Uygulamaları, Platin Yayınları, Ankara, 2006
- TAŞDEMİR, Fatma, İnsan Hakları Hukuku ve İnsancıl Hukuk Açısından Türkiye'nin Ayrılmakçı Terör Örgütü PKK ile Mücadelesi, Gazi

Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.16, Yıl:2012, Sayı:1

TAŞDEMİR, Hakan; MÜDERRİSOĞLU, Ruhsar; TÜLÜCE, Hicran; 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek Uluslararası Silahlı Çatışmaların Kurbanlarının Korunmasına İlişkin 1 No'lu Protokol(I.Ek Protokol), Kamu-İş; C:7, S:2/2003

TEZCAN, Durmuş, Saldırgan Savaş ve Devletlerarası Ceza Hukuku, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt:49, Sayı:1-2, Ankara, 1994

TEZER, Özlem, Sınırı Aşmak, Orient Yayınları, Ankara, 2012

TOLUNER, Sevin, Dünyada Yeni Güvenlik Anlayışları, Türkiye'nin Durumu ve İhtiyaçları, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2003

TOPAL, Ahmet Hamdi, Uluslararası Hukukta Devlet Destekli Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma (neşredilmiş doktora tezi), Ankara, 2004

USAK (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu), Kuzey Irak Operasyonu Raporu, Ankara, 2007

ÜNAL, Şeref, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, İnsan Haklarının Uluslararası İlkeleri, Kültür Sanat Yayın Kurulu-TBMM, Ankara, 2001

van BRUINSEN, Martin, Kürtlük, Türklük, Alevilik; Etnik ve Dinsel Kimlik Mücadeleleri, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011

WALZER, Michael, Haklı Savaş Haksız Savaş, çev. Mehmet Doğan, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2010

ZAFER, Hamide, Ceza Hukukunda Terörizm, Beta Yayınları, İstanbul, 1998

İNTERNET ERİŞİMLERİ:

<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf> (erişim tarihi: 18.06.2012)

<http://www.belgenet.com/dava/gerekce12.html> (erişim tarihi: 17.06.2012)

<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/385-390.pdf>(erişim tarihi:15.06.2012)

http://www.kizilay.org.tr/hukuk/sayfa_yazdir.php?t=-Ulusal.

ve.Uluslararası.Sozlesmeler-CENEVRE.EK.1.PROTOKOL(erişim tarihi: 13.06.2012)

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8322.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8322.pdf> (erişim tarihi 12.06.2012)

<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/809.html> (erişim tarihi: 12.06.2012)

<http://www.egm.gov.tr/temuh/terorgrup1.html> (erişim tarihi: 12.06.2012)

<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/809.html> (erişim tarihi: 12.06.2012)

http://www.ihd.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=2491:roboski-katliami-raporu-03-ocak-2012&catid=30:ortak-baslamalar&Itemid=80 (erişim tarihi: 18.06.2012)

<http://www.internethaber.com/b--392666h.htm> (erişim tarihi: 18.06.2012)

<http://nethaberci.com/sondakika-guncel-haberleri/pkk-o-silahlari-hantepeye-nasil-tasidi-59040.html> (erişim tarihi: 18.06.2007)

<http://gundem.bugun.com.tr/heronlar-gediktepe-yi-fotografلامis-107422-haberi.aspx> (erişim tarihi: 18.06.2012)